

Vývoj českého designu alb gramofonových desek jednotlivých hudebních žánrů

Marek Ehrenberger, DiS.

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta multimediálních komunikací

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta multimediálních komunikací

Ústav reklamní fotografie a grafiky

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Marek EHRENBERGER**
Studijní program: **B 8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Multimedia a design – Grafický design**

Téma práce: **1. Teoretická část:**
Vývoj designu alb gramofonových desek
jednotlivých hudebních žánrů
2. Praktická část:
Zpracování designu šesti alb gramofonových desek
volitelných hudebních žánrů a volitelného interpreta

Zásady pro vypracování:

1. Teoretická část:

rozsah práce: minimálně 25 stran + přílohy, odevzdat v elektronické podobě (dle předepsané celouniverzitní šablony .rtf) ve formátu PDF na 1 ks CD nosiči, dále odevzdat 2 kusy výtisků elektronické podoby práce a 1 výtisk graficky zpracované bakalářské práce, která může mít volnější grafickou podobu.

Pokyny pro vypracování: prostudujte a analyzujte dostupné materiály vážící se k zadanému tématu, formulujte své závěry a získané vědomosti.

2. Praktická část:

rozsah práce a pokyny pro vypracování: vytvořte koncepční návrhy vizuálního stylu a dalších grafických prvků, ve variantách, vytvořte malý design manuál a případně další doprovodné grafické materiály k zadanému tématu.

Rozsah práce: viz Zásady pro vypracování
Rozsah příloh: viz Zásady pro vypracování
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/umělecké dílo

Seznam odborné literatury:

Doporučené zdroje:

veškeré knihovnické fondy na území ČR, webové stránky vztahující se k tématu,
odborné časopisy a další literatura po konzultaci s vedoucím práce.

Vedoucí bakalářské práce: ak. mal. Karel Haloun
externí pedagog

Datum zadání bakalářské práce: 1. prosince 2009

Termín odevzdání bakalářské práce: 17. května 2010

Ve Zlíně dne 11. ledna 2010

doc. MgA. Jana Janíková, ArtD.
děkanka

doc. MgA. Jaroslav Prokop
ředitel ústavu

ABSTRAKT

Bakalářská práce pojednává především o vizuálním vývoji obalů českých gramofonových desek v období od poloviny 50. let 20. století po současnost. Přibližuje čtenáře ale i s prvním záznamem zvuku. Seznamuje nás s vynálezem gramofonu a vznikem gramofonové desky. Popisuje nástup „cédéček“ na trh a pokouší se o komparaci s gramofonovými deskami. Na závěr se věnuje současným hudebním nosičům a hudbě ve zvukovém formátu mp3.

Klíčová slova: gramofonová deska, grafický design, obal, gramofon, fonograf, první tón, česká hudební scéna, české hudební žánry, výtvarníci gramodesek, CD, LP, SP, mp3, rock'n'roll, bigbít, rock, country, folk, populární hudba, jazz rock, alternativa, underground, nová vlna, punk, heavy metal,

ABSTRACT

Bachelor thesis deals primarily with the visual development of covers Czech records for the period from the mid 50th of the 20th century to the present. It also shows the first sound recording. Acquaints us with the invention of the gramophone and the creation of records. Describes the emergence of "CDs" and tries to compare it with gramophone records. In conclusion concentrates on the music and music carriers in audio MP3 format.

Keywords: gramophone record, graphic design, packaging, gramophone, phonograph, the first tone, the Czech music scene, the Czech musical genres, artists of gramophone covers, CD, LP, SP, mp3, rock'n'roll, bigbít, rock, country, folk, popular music, jazz, rock, alternative, underground, new wave, punk, heavy metal,

Rád bych na tomto místě poděkoval vedoucímu mé bakalářské práce
panu ak. mal. Karlu Halounovi za jeho odborné vedení a vstřícný přístup.

OBSAH

ÚVOD	8
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 VYNÁLEZ GRAMOFONOVÉ DESKY	10
1.1 PRVNÍ TÓN.....	10
1.2 ZÁZNAM ZVUKU	10
1.3 FONOGRAF	11
1.4 GRAMOFON	12
1.5 GRAMOFONOVÁ DESKA	12
1.5.1 Typy gramofonových desek	13
1.5.2 Proces výroby gramofonových desek	13
2 JEDNOTLIVÉ HUDEBNÍ ŽÁNRY	15
2.1 ROCK´N´ROLL	15
2.2 BIGBÍT	16
2.3 ROCK.....	19
2.3.1 Pop rock	20
2.3.2 Rock & Blues	22
2.3.3 Psychedelic rock / Progressive rock / Art rock	24
2.3.4 Klasický rock	27
2.4 COUNTY	27
2.5 FOLK / FOLK ROCK	30
2.5.1 Folk	30
2.5.2 Folk rock	31
2.6 POP 33	
2.7 JAZZ ROCK.....	36
2.8 ALTERNATIVA	38
2.9 UNDERGROUND.....	39
2.10 NOVÁ VLNA / PUNK.....	40
2.10.1 Reggae.....	43
2.10.2 New Romance	43
2.10.3 Nový Pop.....	44
2.10.4 Punk.....	44
2.11 HEAVY METAL.....	46
2.12 NEZAŘADITELNÉ ZVLÁŠTNOSTI.....	49
3 KONEC ZLATÉ ÉRY GRAMOFONOVÝCH DESEK	50
3.1 CD 50	
3.2 LP vs. CD	51
3.2.1 Obaly	52
3.2.2 Nosiče.....	53
3.3 GRAMOFONOVÉ OBALY	54
3.3.1 Hip hop.....	54
3.3.2 Heavy Metal / Punk.....	55
3.3.3 DJ's	55

4	SOUČASNOST	56
4.1	MP3.....	56
4.2	SOUČASNÉ GRAMOFONOVÉ OBALY.....	57
II	PRAKTICKÁ ČÁST	59
5	ZPRACOVÁNÍ DESIGNU ŠESTI ALB GRAMOFONOVÝCH DESEK	60
5.1	MARTA KUBIŠOVÁ – SONGY A BALADY	60
5.2	MIKI VOLEK.....	60
5.3	MÁMA BUBO – PLANETA HAJ	60
5.4	THE PLASTIC PEOPLE OF THE UNIVERSE – MUŽ BEZ UŠÍ.....	61
5.5	ZIKKURAT – 1979-82	61
5.6	DALŠÍ VARIANTA	61
	ZÁVĚR	64
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	67
	SEZNAM OBRÁZKŮ	68
	SEZNAM PŘÍLOH	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.

ÚVOD

Gramofonové desky jsou mrtvé a nic neříkající. Tak by ještě donedávna zněla má odpověď na otázku týkající se těchto hudebních nosičů. Proč by vůbec současný hudební konzument měl mít opačný názor. Vždyť není nic jednoduššího, než si zcela nové album svého oblíbeného interpreta zadarmo a bez většího rizika stáhnout do svého laptopu nebo si jej pustit bezprostředně na youtube. Poslouchat hudbu je možné kdekoliv, kdykoliv a v současné době během čehokoliv. Stačí pár pohybů palcem a Vaše uši se ocitnou ve slastném pocitu vibrujících basů, hýčkané něžnými vokály a trýzněny svižnou hrou kytar.

Hudba je mocným médiem. Lusknutím prsty nás dostane do jiného světa, kde létat, proražit zeď, milovat se, brečet (štěstím či smutkem) není problém. Temný den dokáže prozářit světlem. Nebo přinejmenším naše uši ušetřit před nekončícím stereotypním hlukem hemžícího se města. Pro nejintenzivnější hudební zážitek je však velice důležité vstřebávat jednotlivé plody hudebního průmyslu postupně. Skutečnost je však mnohdy jiná. Společnost se komerčním diktátem naučila být nenasytná a netrpělivá. Hudba se tudíž stala spotřebním artiklem, který je jako milenka, která když omrzí, nahradí se novou. Vše začíná splývat v jednu nehostinnou pocitovou poušť, do které dnešní hudební konzument propadá.

Naštěstí tato šablona není univerzální. Neplatí pro posluchače, kteří si hudby váží a berou ji jako hodnotného společníka jejich života. Mezi ně patří i příznivci analogového zvuku, kteří nedají dopustit na praskání a šumění, které se při přehrávání hudby z analogových hudebních nosičů objevuje. Gramofonovou desku proto považují za jediný opravdový hudební nosič. Nejen pro její hmatatelnou a trvalou formu, ale i pro obal, s kterým dohromady nabízí audiovizuální zážitek, kterého žádný jiný hudební nosič není schopen.

Většina konzumentů hudby nejen mé a mladší generace reaguje na českou nespotební hudbu z doby, kdy naší zemí křižovaly ruské tanky a bolševici budovali lepší zítřky, se slušnou dávkou skepse. Ta se zakořenila hluboko v předpojatosti, která straší poslechem Karla Gott či Kroků Františka Janečka a obaly desek, které jeden vedle druhého svým výtvarným zpracováním znázorňuje v podstatě to samé, velký obličej politickou mocí prosazovaného interpreta.

Má bakalářská práce byla především sondou do jednotlivých hudebních žánrů tehdy politickou mocí kontrolovaného hudebního podhoubí, v němž nejenže vznikali vynikající čeští hudebníci, ale i kvalitní obaly gramofonových desek, přičemž z některých se postupem času staly sběratelské unikáty.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYNÁLEZ GRAMOFONOVÉ DESKY

1.1 První tón

Podle javanské pověsti vznikl první tón náhodou, a to tím, že vítr profoukl bambusovou trubicí, která visela na stromě. Trubice vydala zvuk. Člověk zvuk zaslechl a současně si uvědomil, že mu je příjemný. Tím okamžikem se zrodila hudba a první hudební nástroj, píšťala.¹ Postupem času člověk objevoval nové způsoby, jak vytvořit zvuk a sestrojil řadu hudebních nástrojů, kterými si obohacoval volný čas. Vývojem doby se hudba stala důležitou složkou života ve všech civilizovaných lidských společnostech. Bylo ovšem vždy mnoho těch, kteří byli ochotni hudbu poslouchat, ale daleko méně těch, kteří ji byli schopni provozovat.²

1.2 Záznam zvuku

Objevila se myšlenka, zachytit krásné, ale prchavé melodie na věčné časy. Člověk si vymyslel noty, ty však byly srozumitelné jen zasvěceným. Stvořil proto roztodivné hrací přístroje, které můžeme souhrnně pojmenovat autofony. Jednalo se o zvukové hry, hrací skříňky, hrací hodiny, hrací korbele, ptačí varhánky, automatická piána, aristony, flašinetky a populární orchestriony.³ Záznam však stále nebyl uspokojivý, nejednalo se o plynulou, ale spíše o mechanickou hudbu stále ve stejném rytmu, o melodii složenou z několika stejných střídajících se tónů.

Mezi zvláštnosti tohoto období patří také přístroje, automaty, jimiž se vynálezci snažili napodobit lidský či zvířecí hlas. V polovině 18. století sestrojil ve Francii Jacques de Vaucanson kachnu, která vydávala při své kolébové chůzi zvuky nerozeznatelné od své živé předlohy. Roku 1764 švýcarský hodinář Pierre Jaquet Droz sestrojil živé osobě podobnou pianistku, která skutečně hrála na klavír, tím se octl v nebezpečí, že bude jako čaroděj pro

---

¹ LOCHMAN, Adolf. *Gramofonová deska*. Praha: Práce, 1955, 9 s.

² LOCHMAN, Adolf. *Gramofonová deska*. Praha: Práce, 1955, 9 s.

³ LOCHMAN, Adolf. *Gramofonová deska*. Praha: Práce, 1955, 9 – 10 s.

tento svůj “pekelný stroj” obžalován a postaven před soud. A roku 1841 budil značnou senzaci německý mechanik Faber se svou “mluvící Turkyni”.⁴

Atmosféra té doby příliš nepřála reprodukované hudbě. Hudebníci se bouřili a posměšně jimi označovanou “konzervovou hudbu” se snažili sprovodit ze světa. Kritizovali přístroje, jež umožňovali reprodukci a zastávali názor, že poslechem této “hudby” (reprodukované automatickými přístroji) učiní posluchače po čase neschopnými poslouchat i rozeznat skutečně dobrou hudbu, jelikož stálým zkreslováním tónů otupí jeho vnímavost pro čistý zvuk. Báli se ale také, že tyto přístroje vytlačí posluchače z koncertních sál. To se však nikdy nestalo a nestane. Protože koncert v hudební síni, “živá hudba”, to je originál v pravém slova smyslu, jako je originálem původní obraz, který visí v galerii. I když si dobře pamatujeme jednotlivé barevné plochy, kompozici obrazu a viděli jsme všechny možné reprodukce, vždy, pokud se nám naskytne příležitost, rádi zhlédneme originál. S hudbou je to stejné.⁵ Jak velice trefně ve své knize Gramofonová deska prohlašuje Adolf Lochman: „*Neboť čím lépe člověk zná reprodukci, tím více touží poznat originál.*”⁶

1.3 Fonograf

Druhá polovina 19. století byla dobou mnoha vynálezů, obdobím, kdy se začalo zvýšenou měrou používat nových forem energie. Zdokonalení parního stroje, vznětový motor, elektrický proud, rozvoj fotografie, to vše jsou plody té doby. *A právě v této době (...) v srpnu 1877 sestrojil Thomas Alva Edison fonograf a zařadil jej mezi svých 1500 ohlášených patentů jako ideální pomůcku k zachycení diktátů s bližším označením “The Ideal Ammuensis” (Ideální písář).*⁷ Objevilo se tak dílo moderního elektroakustického průmyslu, s živou reprodukcí tónů a zvuků.

---

⁴ Jiné mechanické hudební nástroje toho druhu byly: harfioneta, harfionela, chordifon, polyfon, herofon, malifon, eufonion, symfonion, helikon, manopan, harmonipan, pianola, fonola, chordefon, Volksklavier, fysharmonika, kolovrátky, ptačí kolovrátky, dokonce hrací necky, hrací obrazy, nejrůznější nástroje typu hřebíčkových strojů, různé nástroje s retnými i jazýčkovými pišťálami, na lepenkový pás, lepenkové desky, kovové kotouče, hrací figuríny atd.

LOCHMAN, Adolf. Gramofonová deska. Praha: Práce, 1955, 294 s.

⁵ srov. LOCHMAN, Adolf. Gramofonová deska. Praha: Práce, 1955, 12 – 13 s.

⁶ LOCHMAN, Adolf. Gramofonová deska. Praha: Práce, 1955, 10 – 12 s.

⁷ LOCHMAN, Adolf. Gramofonová deska. Praha: Práce, 1955, 18 s.

Přístroj fungoval na principu vznikajících zvukových vln. Vlny narážely na pružnou membránu z pergamenu, ke které byl připevněn hrot, jenž rozechvělý membránou vyrýval kolmo do povrchu voskového válce tzv. "fonogramu" zvukový záznam. Během samotného procesu bylo potřeba otáčet klikou zleva doprava. Pokud bychom jsme si chtěli záznam poslechnout, stačilo by pouze válec přetočit zpět a opět otáčet klikou stejnou rychlostí. Takovým způsobem vznikla oficiálně první nahrávka lidské řeči "Mary had a little lamb" (Mary měla malé jehňátko).⁸

I když Edison problematiku reprodukce zvuku rozluštil, na přístroj, který by byl přizpůsoben potřebám trhu a reprodukoval jak mluvené slovo tak hudbu, bychom jsme si museli počkat dalších 10 let. Tvůrce fonografu totiž spíše počítal s tím, že jeho vynález bude využíván jako diktovací stroj v kancelářích.

1.4 Gramofon

Roku 1887 Emile Berliner, americký vynálezce narozený v německém Hamburgu, podal patentní přihlášku na některá zdokonalení Edisonova fonografu.⁹ Berliner především nahradil nepraktický voskový váleček kruhovou, zpočátku šelakovou deskou. Vymyslel gramofon.

1.5 Gramofonová deska

Gramofonová deska byla vhodnější pro masovou produkci (měla možnost téměř neomezeného rozmnožování), na fonograf se tak brzy zapomnělo. Proces záznamu zvuku fonografu a gramofonu se lišil. Zatímco u fonografu musel být každý voskový váleček nahrán jako originál, u gramofonu se vyrobila matrice (originál), která byla následně nesčetněkrát použita pro výrobu kopií. Gramodeska se také vyznačovala stálou a lepší kvalitou reprodukce a zabrala méně skladovacího prostoru. Z hlediska obalového na tom byla gramodeska také lépe. Fonogram byl balen do kartonového válcového obalu s dokola nalepenou etiketou. Zatímco obal gramofonové desky umožňoval využití velké čtvercové plochy pro potisk grafiky (zpočátku

---

⁸ Jednalo se o namlouvanou dětskou říkanku samotým Edisonem.

First Ever Recording. Youtube [online]. Last modified 30. 3. 2010 [cit. 2010-03-014].

Dostupné z: <<http://www.youtube.com/watch?v=SpZhRHYIGhQ>>.

⁹ LOCHMAN, Adolf. *Gramofonová deska*. Praha: Práce, 1955, 26 s.

jedné strany, později oboustranně), samotná gramodeska byla ve středu na obou stranách opatřena ještě papírovou kruhovou etiketou s tituly interpreta, jeho skladeb a dalších informací. První gramofonové desky neměly etikety vůbec. Stejně jako u prvních fonogramů byl obsah oznamován přímo z desky, takže se jej posluchač dozvěděl, až když nasadil jehlu a uvedl přístroj v chod.

1.5.1 Typy gramofonových desek

První desku vyrobil roku 1888 John Wesley Hyatt z celuloidu. Berliner pak roku 1892 počal vyrábět desky z ebonitu a roku 1896 pokračoval deskou z šelaku (tyto první desky byly malého formátu o průměru 13 cm).

Jedna strana standardní šelakové desky mohla obsahovat maximálně 3 minuty zvukového záznamu při rychlosti 78 otáček za minutu, pro přehrání hrubších drážek bylo potřeba hrubší jehly. Tento typ desek se v Československu používal do roku 1962, kdy byl nahrazen vinylovými singly.

Single play neboli SP byl menší typ vinylových desek o průměru 17 cm, přehráván rychlostí 45 otáček za minutu a jedna strana obsahovala z pravidla jednu skladbu. Vydávali se na nich jak skladby začínajících kapel, tak atraktivní hity k plánovanému nebo již úspěšně vydanému LPčku. „Singly“ byly především záležitostí jukeboxů.

EP (extended play) bylo v podstatě totéž jako SP, jen s tím rozdílem, že na každé straně byly skladby dvě někdy i tři.

LP (long play) - „elpíčko“ je dlouhohrající deska o průměru 30 cm, která se přehrávala rychlostí 33 otáček za minutu. Celková délka zvukové stopy se pohybovala okolo 45 - 50 minut. Na desce se vydávala celá alba kapel (průměrný počet písniček byl okolo čtrnácti) nebo záznamy vážné hudby. „LPčka“ bývala zpravidla cenově nákladnější než singly.

1.5.2 Proces výroby gramofonových desek

Výroba gramofonové desky znamená relativně zdlouhavý proces, kdy na jeho počátku se pomocí jehly zaznamená do voskového kotouče zvuková stopa. Ta pak pokračuje procesem pokovování (protože vosk není elektricky vodivý, získá vrstvu zlata, stříbra či paladia) a galvanizace, kde se na vrstvě stříbra vytvoří vrstvička mědi. Ta se poté od kotouče odtrhne a pokračuje fází pochromování. Tak vznikne chromový galvanický otisk, jenž se nazývá „otec“ (negativní snímek od voskového záznamu). I když by se z „otce“ daly lisovat gramofonové desky, uchovává se jako „originál“ zvukového záznamu. Důvod je prostý. Po

vylisování 700 až 1500 desek by byl "otec" opotřebovaný a nepoužitelný. Zvuková stopa by se musela nahrávat znovu a celá procedura by se tak zbytečně opakovala. Z tohoto důvodu se z otce vyrábí druhý galvanický otisk z mědi, "matka". Jde o pozitivní zápis, nedají se z ní lisovat desky, proto se "matka" opět máčí v lázni, z které vznikne negativní galvanický otisk "syn" neboli výrobní matrice. Tato matrice už pokračuje do lisovny.

V lisovně prochází „syn“ finálními úpravami. Centruje se, čistí a leští. Pak se vkládá do lisu. Na střed matrice se umístí etiketa a hrouda šelaku či vinylové hmoty.¹⁰ Druhá etiketa se upevní na střed druhé lisovací matrice. Vše se zalisuje. Po vylisování desky vznikají přetoky, kterých je deska jednoduše zbavena. Po posledním čištění následuje sluchová kontrola nahrávky. Pokud ucho odborníka nezaregistruje žádné zvukové chyby, deska je úspěšně hotová. Vkládá se do obalů a expeduje se ke spotřebitelům.¹¹

---

¹⁰ Jako první se masově lisovaly gramofonové desky ze šelaku. Postupně ji však z trhu vytlačila hmota vinylová (Polyvinylchlorid - PVC), která se objevila po první světové válce. Jednak se šelak musel dovážet z Indie, (byl to produkt hmyzu, šelakového červce; za příznivých okolností se získalo z 1000 červců asi 15kg šelaku) což byla finančně nákladná záležitost. Byl ale také křehký, tudíž se snadno rozbil, a zvuková reprodukce nebyla tak dokonalá jako u vinylových desek.

Vinylová hmota se skládá z PVC, procenta sazí (černé zbarvení) nebo barvy, vosku a stabilizátoru.

srov. LOCHMAN, Adolf. Gramofonová deska. Praha: Práce, 1955, 72 – 75 s.

¹¹ srov. LOCHMAN, Adolf. Gramofonová deska. Praha: Práce, 1955, 53 - 88 s.

2 JEDNOTLIVÉ HUDEBNÍ ŽÁNRY

Na začátek bych chtěl pro pořádek uvést malé upozornění. Většina čs. kapel i samotných interpretů se pohybovala v širší škále hudebních stylů (činitelem mohl být přirozený vývoj, ale i prostředí čs. hudební scény, ve které se hudebníci často měnili a nebo hráli v několika kapelách zároveň) proto se často objevil problém jednotlivé kapely a interprety přesně žánrově zařadit.

2.1 Rock'n'roll

Tento hudební styl, (vycházející volně z rhythm and blues, country, western a gospelu; první vývojová etapa rocku), který vznikl v USA ve 40. letech, se prořítal celým světem. V Československu (od poloviny 50. let do poloviny let 60.) se s nevolí místních pohlavárů rychle rozšířil mezi mladou generaci a získal si početné publikum fanoušků.¹² Dospělí jej přijímali velice kriticky. Byl pro ně symbolem rebelie a přinášel věci dosud nevídané: zpěv anglicky, velmi hlasitý poslech, šílené “křepčení” na tanečním parketě, při kterém končili židle bez nohou.¹³ “Páskové a jejich slečny”, tak byli se sarkasmem nazýváni fanoušci rock'n'rollu dospělými.

Do této hudební kategorie patřily Akord club (Viktora Sodomy st. a Jiřího Suchého), Samuels Band, FAPS, EP Hi - Fi, Komety, Sputnici, Hells Devils, Karkulka, Parallax, Crazy boys a z osobností to byli především Pavel Sedláček, Miki Volek, “Pete” Kaplan, Petr Chrastina, Pavel Bobek a Viktor Sodoma. Z velké většiny se jednalo o začínající kapely a hudebníky (studenty středních škol). Zpočátku kapely zpívaly anglicky na hraně ilegality, pak začínaly psát, na melodie zahraničních hitů, vlastní české texty.

V té době vycházely singly, jejichž grafické zpracování mělo nevalnou úroveň. Převažoval vzor, kdy byl texturou jednostranně potištěný papírový sáček s kruhovým výřezem pro etiketu. Ta obsahovala do kruhu vepsaný velký červený nápis “SUPRAPHON”, a malá

---

¹² Poslech a provozování rock'n'rollu balancovalo na hranici trestnosti tehdejšího zákona. Přesvědčili se o tom na vlastní kůži studenti, kteří si přišli zatančit 17. října 1957 v Praze do Mánesu. Několik z nich (přesně 28 náctiletých “výtržníků”) bylo toho večera veřejnou bezpečností odvečeno na stanici, kde byli následujícího dne za své “nezodpovědné” chování potrestáni důtkou ale i odsouzením k pár letům ve vězení.

rov. Suchý, Jiří, Křístek, Václav, Tyc Zdeněk. *Bigbit*. 1998, díl 1.

¹³ Ostatně o ničení nábytku v nočních podnicích zpívá i Jiří Suchý v písni “Mister Rock a Mister Roll”.

černá písmena doplňovala název singlů, autory hudby a textů, rok vydání atd. Nicméně rock'n'roll nepatřil mezi spotřební populární hudbu, tudíž jeho nahrávky nevycházely takřka vůbec.¹⁴

2.2 Bigbít

Hudební styl od poloviny 60. let znamenal mnohem víc než pouhé “hraní”. Politickým uvolněním se naskytla úrodná půda pro nově vznikající beatové kapely, kulturní organizace, společenské akce. V obličejích mladých lidí zářil optimismus, energie a hlavu jim, na důkaz protestu proti společnosti, začínají zdobit dlouhé vlasy. Nastal rozkvět hudební i kulturní. Poslouchala se západní rytmická hudba, kterou hudebníci vstřebávali a byli jí ovlivněni víc, než režimem vnucovaným popem, dixielandem a televizními estrádami.

Pro tento hudební, ale i kulturní “boom”, se vžilo slovíčko “bigbít”. Samotné slovo však vzniklo omylem. Tehdejší praotcové českého rock'n'rollu při poslechu desky clevelandského diskžokeje Alan Freeda mylně považovali jeho označení “big beat” za synonymum ke slovu “rock'n'roll”. Je třeba zmínit, že tehdy “nevládli” zdaleka tak dobře anglicky. A tak začali milně označení hudebního stylu používat. Z části i vypočítavě, protože zatímco slova rock'n'roll se tehdejší funkcionáři báli, slovo “bigbít” na ně působilo neutrálněji. Postupem času se označení vžilo a dnes je toto pojmenování mainstreamového rock'n'roll či pop rocku unikátní českou záležitostí.¹⁵

Do čs. bigbítu se řadí hudební styly jako blues rock, rock'n'roll, rhythm & blues, psychedelic rock, soul, funk, pop rock,

První bigbeatové dlouhotrvající gramofonové desky začaly v Československu vznikat až v roce 1968. Obaly těchto desek, ovlivněné kaleidoskopickou psychedelickou kulturou, začínají získávat osobitější, barevnější a hravější charakter. Častěji se užívají “originální” písma. Oproti konzumnímu mainstreamu, v jehož grafickém zpracování převládá fotka

---

¹⁴ Poslechnout si proto rock'n'roll měl možnost pouze ten, který sehnal gramofonovou desku z ciziny (Západní Německo, USA) a nebo na tehdy velice oblíbené rádiové stanici Radio Luxembourg (208 FM).

¹⁵ Vysvětluje Petra Chrastiny v seriálu “Bigbít”.
srov. Suchý, Jiří, Křístek, Václav, Tyc Zdeněk. *Bigbít*. 1998, díl 3.

přes celou stránku, se v bigbeatovém “průmyslu” více experimentuje a kombinuje (písmo, fotka, koláže, autorská ilustrace). Po skromnu tak vznikají skvosty beatové generace.

obr. 1. Olympic – The Olympic Big Beat Band

obr. 2. Olympic – Pták Rosomák

obr. 3. Olympic – Želva

Českým pionýrem těchto skvostů byla jednoznačně deska „The Olympics Big Beat Band“ (1964) kapely Olympic (1963). Jedná se na svou dobu o unikátní a nevídaný „kousek“, který na poli obalů gramodesek rozhodně překvapil. Design postavený pouze na čisté typografické kompozici byl na Československé scéně novátorským pojetím. Dominantní roli hraje červená barva a velké tučné bezpatkové kapitály. Písmeno “G” upoutá pozornost jiným fontem, celou kompozici doplňují barvy žlutá, modrá, černá a logo Supraphonu netradičně upravené.¹⁶ Dalším počinem kapely pojmenované podle klubu Olympik bylo jejich album Želva (1968), které se stalo nejúspěšnějším a také prvním čs. bigbitovým albem vůbec.¹⁷ Černobílou ilustraci vytvořil bubeník kapely a absolvent pražské AVU Jan Antonín Pacák přes noc z obavy, že by jejich deska skončila v papírovém sáčku s obrovským červeným nápisem “Supraphon”, jak vydavatelství zpočátku zamýšlelo.

¹⁶ Je velmi nepravděpodobné, že by design tohoto obalu dělal někdo jiný než zkušený profesionální grafik, který pravděpodobně patřil k jiné než beatové generaci. (...) Kdyby se z této typografické perly vyvinul design českého big beatu, měli bychom světu co ukázat - jako je tomu v případě knih vycházejících z českého informelu šedesátých let. Ale zatímco design knihy se mohl bez problémů vyvíjet, design obalů desek beatové a rockové hudby, která byla ve své podstatě subverzivního charakteru, neměl v socialistické společnosti žádnou šanci na rozvoj.

Primus, Zdeněk. *The Pope Smoked Dope*. Praha: KANT – Karel Kerlický, 2005, 13 - 15 s. ISBN 80-86217-88-4

¹⁷ Ještě před tím, než se tato kapela začala jmenovat Olympic, nesla název Karkulka (KARlínský KULturní KABaret). Překřtěna na Olympic byla svým prvním manažerem Josefem Smetákem podle klubu ve Spálené ulici: Olympik - s malou změnou na konci. Olympic. Bestia [online]. [cit. 2010-04-28]. Dostupné z: <<http://www.bestia.cz/olympic/cs/historie/1963-70.html>>.

Pacák je i autorem grafiky jejich druhé řadové gramodesky “Pták Rosomák” (1969). Trojbarevná ilustrace nakombinovaná z tváří interpretů tvoří tělo okřídleného tvora. Dost možná získal Pacák inspiraci v grafickém ztvárnění alba “Revolver” (1966) od liverpoolské kapely The Beatles. Do obalů desek se začínají přikládat bonusové materiály (plakáty, vystřihovánky a další doplňky), které dopomohly album zvýraznit mezi konkurencí. V případě Olympicu to byla vložená vystřihovánka “ptáka rosomáka” jako bonus.

obr. 4. The Matadors – The Matadors

obr. 5. The Matadors (EP)

obr. 6. Druhý Československý beat festival

O prvenství na bigbitovém výslunní bojoval Olympic s neméně oblíbenou kapelou The Matadors (1963 - 1969). Tato rhythm & bluesová kapela se mohla pyšnit v pořadí druhým v Československu natočeným albem “The Matadors” (1968). Vizuál obalu dosahuje bezmála stejné úrovně jako alba západních interpretů. Autor grafiky František Sodoma použil fotografii členů kapely oblečených v avantgardních kostýmech, přičemž trojbarevný nápis “The Matadors” nahlíží schovaný za interprety.¹⁸ Kapela oslavovaná jak fanoušky tak i kritiky, stihla vydat ještě 2 singly a 2 alba EP, pak se rozpadla. Především jejich typograficky povedený obal “The Matadors” (1966), na kterém bylo použito egyptienkových kapitál zmítaných v rytmu hudby a barevného terče poutajícího pozornost sítnice oka diváka.

---

¹⁸ František Sodoma, otec zpěváka kapely Viktora Sodomy, byl vynikající grafik a malíř, na AVU ho přijali rovnou do třetího ročníku. V roce 1948 ho ovšem vyhodili, protože mladý umělec do stupidního kádrového dotazníku napsal Otec: Leopold Sodoma, Bydliště: Olšany, Povolání: mrtvola.

VANMART 2. Blogy – Lidé.cz [online]. [cit. 2010-05-04]. Dostupné z: <<http://www.bestia.cz/olympic/cs/historie/1963-70.html>>.

The Matadors byli považováni za nejlepší beatovou kapelu své doby v Československu, dokladem toho může být i jejich prvenství na 2. i 3. Československém Beat Festivalu. Do období normalizace, kdy byl festival zrušen, se stihly uspořádat dohromady tři ročníky, během nichž vystoupilo několik desítek čs. beatových kapel. Kolem festivalu se sdružovala i řada mladých umělců, kteří mu vtiskli tvář. Tvůrcem oficiálního plakátu 1. ročníku festivalu byl Jan A. Pacák. Ve spojitosti s festivalem vycházel fanzine "Pop music express", ilustrovaný Kájou Saudkem, a také gramofonové desky. Především obal desky 2. Československého Beat Festivalu (1969) se stal jedním z výtvarných počínů té doby, autorem je Vladimír Přáda. Nepochybně psychedelickou kulturou inspirovaná ilustrace, září změtí růžově, oranžově a modře zabarvených vln a květín, kterými album získalo jarní, svěží, novou atmosféru.

Pozornost musela vzbudit kapela The Rebels (1967 - 1970) se svým obalem alba "Šípková Růženka" (1968). Koláž připomínající zeminu, z které vyrůstá tráva a tři šípkové květy, v jejichž středech jsou umístěny obličejové členů kapely. V horní části se nachází kaligrafický nápis "The Rebels" a pod ním v dalším řádku název alba s dekorativní toskáncou.

2.3 Rock

Rocková hudba, ve své rané rock'n'rollové vývojové fázi, se vydrala na hudební výsluní v 50. letech a dále se formovala od let 60. až do současnosti na další odlišné podžánry.¹⁹ Samotné kořeny rockové hudby ale sahají až do 40. let. Rock je obecně spojovaný se zvukem elektrické kytary, basové kytary, bubnů a kláves. "Song" je ve své nejjistší podobě postaven na třech akordech, silném vtíravém bassovém rytmu a chytlavé melodii.

Celosvětová popularita rockové hudby vedla k tomu, že se z ní stal jeden z hlavních činitelů, který ovlivňoval kulturu, módu a sociální postoje. Objevila se sexuální revoluci.

---

¹⁹ Na konci 60. let a počátku let 70. vznikly podžánry folk rock, blues-rock, jazz-rock.

V 70. letech soft rock, glam rock, heavy metal, hard rock, progressive rock, punk rock.

V 80. letech new wave, hardcore punk, alternative rock

V 90. letech grunge, Britpop, indie rock, nu metal

sv. *Rock music*. Wikipedia [online]. Last modified 12. 5. 2010 [cit. 2010-05-13].

Dostupné z: < http://en.wikipedia.org/wiki/Rock_music>.

Fanoušci se zmítali pod vlivem drog a alkoholu. Protestovalo se proti válce, náboženství, chudobě, nespravedlnosti. Mluvílo se o ochraně životního prostředí. Dožadovalo se rovnoprávnosti, občanských práv a svobod. Sex, drugs and rock'n'roll.

To vše se dělo, ale mimo Československo. I když se na konci zlatých 60. letech radovalo ze stále tolerantnějšího a vstřícnějšího režimního přístupu čím dál více lidí, po 21. srpnu 1968 každému ztuhnul úsměv ve tváři. Nastala doba temna a rocková hudba získala nálepku “nezákonná”. Kapely se rozpadaly kvůli emigrujícím členům, přestalo se zpívat anglicky nebo navzdly, kapely mohly nést pouze česká jména. *Na začátku 70. let tu byla, řečeno slovy Egona Bondyho, “taková kulturní poušť, jakou si v dějinách už pravděpodobně nikdo nikdy nebude moci vůbec představit.”*²⁰

2.3.1 Pop rock

Tato odnož rocku by se dala laicky charakterizovat jako populární hudba využívající chytlavých melodií hraných na kytaru.

Do oblasti pop rocku vývojem sklouzla skupina Olympic. Jejich každá deska byla odrazem doby, v které vznikala. Autorem jejich třetí řadové desky “Jedeme jedeme 3” (1971) byl, stejně jako u předešlých dvou desek, bubeník Jan Antonín Pacák. Jedná o koláž černobílých fotek členů kapely a dopravních prostředků tématicky zasazených do období cestovních vynálezů průmyslové revoluce.

Kája Saudek, guru československého komiksu, se podepsal na vizuálu “coveru” čtvrté řadové desky “Olympic 4” (1974). Svým mistrovským kreslířským stylem se mu povedlo ztvárnit členy kapely jako komiksové hrdiny.²¹

Obaly dalších jejich desek se utápí v plytkých nevýrazných vodách obalů spotřebního popu a nedosahují už takových grafických kvalit a invencí. Jedná se v drtivé většině o hromadné

---

²⁰ *Big bit – Alternativní scéna*. Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-27].

Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/alternativa/05.php>>.

²¹ Kája Saudek je významným českým komiksovým kreslíř. Jeho specifické výtvarné dílo doplnilo také několik filmů, především *Kdo chce zabít Jessii* (1966) a *Čtyři vraždy stačí, drahoušku* (1970)

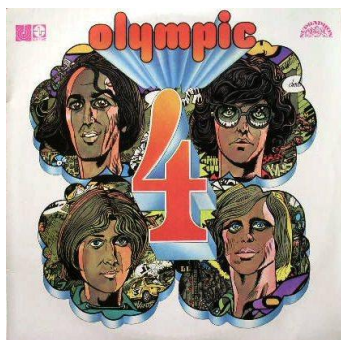
a populárně naučný televizní seriál *Okna vesmíru dokořán* (1981). Ilustroval též řadu knih a časopisů. Jeho největším komiksovým projektem byl *Muriel a andělé*.

srov. *Kája Saudek*. Wikipedia [online]. Last modified 29. 4. 2010 [cit. 2010-04-29]

Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kája_Saudek>.

fotografie členů kapely v nejrůznějších oblecích (v kosmických mundurech, jako malí chlapci ve velkých kalhotách s kšandami, v červených kožených bundičkách s potítky) a v nejroztodivnějších scénografiích.

Zmínil bych snad ještě jejich dvě alba z 80. let, a to “Laboratoř” (1984) a “25 let” (1987). Pavel Jasanský pojmul obal desky populární poprockové kapely dost zvláštním a svébytným způsobem, kdy postavil skupinu přes tři metry vysokých figurín bez obličejů do prostředí mrtvého, komunisty vybudovaného panelového sídliště. Pokud se mělo jednat o protest skrytý pod rouškou snahy o invenční ztvárnění, který by prošel cenzurou, tak se to autorovi očividně povedlo. Obal působí dosti zvláštním klimatem (který bych si vyložil) snažícím se zachytit náladu a pocity lidí té doby, tupé a prázdné jako výrazy vyfotografovaných figurín. Druhá deska mě baví pro její ukázkový vzhled západní grafiky konce 80. let, kdy se hojně užívalo airbrushu, pestře barevných skvrn a čtverečkovaných mřížek. Autorem je grafický designer Pavel Lev.

obr. 7. Olympic – Olympic 4

obr. 8. George & Beethoven (SP)

obr. 9. Petr Novák a George & Beethoven – Kolotoč svět“

Album Petra Nováka a kapely George & Beethoven “Kolotoč Svět” (1970) baví ilustrací, která upoutá dynamikou a neokoukaným stylem. Z fotografií očí členů kapely a páru linek ilustrátor složil kolotoč. Byla by škoda neupozornit na typografii použitou na obalu jejich singlu “Toreador se nesmí bát / Řekni proč pláčeš” (1969). Deformovaná typografie jakoby předběhla svou dobu o pár “dekád”.

O odlišnost v grafickém pojetí alb Heleny Arnetové se postaral Karel Haloun, ikona obalů gramofonových desek. “V nijakém městě” (1990) vyvolává, černobílým linorytem na

šedém pozadí s vyobrazenou postavou osamocenému cestujícímu s kufříkem v dešti, pocit, který každý jednou zažil.

2.3.2 Rock & Blues

Jednou z nejzásadnějších kapel čs. nespolečenského rocku byla kapela Vladimíra Mišíka ETC... (1975), která za výtvarné pojetí desek vděčí Karlu Halounovi.²² Vedle obalů gramodesek tehdejších oficiálních a protěžovaných interpretů působí obaly Karla Halouna jako samizdaty. Autor se k způsobu svého výtvarného zpracování desek vyjadřuje,“(…) *Mně se tehdy zdálo, že by obaly desek těch kapel, s nimiž se kamarádím, rozhodně neměly vypadat jako desky, které vycházely ve velkých nakladatelstvích a jimž byla věnována veškerá profesní vážnost, byť to často byly hrozné blbosti. Měl jsem pocit, že nám byla tahle krásná typografie ukradena někým, kdo ji zneužil k propagaci hrozných pitomostí, což mě vedlo k rozhodnutí vydat se obrácenou cestou, tedy co nejbliž k samizdatu. Mělo to vyvolat dojem, že takovýhle obal si může doma vyrobit každý druhý, že je to něco, co neprochází žádnou velkou institucí; byť jí to samozřejmě procházelo.*”²³

Karel Haloun dosáhl v oblasti gramofonových obalů nezaměnitelný originální výtvarný projev, který charakterizují zejména ilustrativní koláže kombinované s rukopisnou typografií. Mnohdy vzhled koláží dosahuje charakteru nástěnek nebo papírových složek, na kterých jsou nakupeny fotky, barevné papírové štítky, psací potřeby, razítka, inkoustové skvrny, všechny použitelné elementy, které dodávají obalu punc domácí rukodělnosti. Halounovým debutem byla deska “Stříhali do hola malého chlapečka” (1976).

Pak roku 1982, kdy frontman kapely Vladimír Mišík prožíval nesmírné popularity, přišel absolutní a totální zákaz. Nejenže plánované třetí album Etc... už nenatočili, ale Mišíkovi

---

²² Karel Haloun (1951) studoval Střední odbornou školu výtvarnou (1967–1971) a Vysokou školu uměleckoprůmyslovou (1972–1978). Zabývá se převážně grafickým designem, plakátovou tvorbou, obaly na CD a logotypy. Věnuje se také knižním úpravám. Je autorem ilustrací (1985 – Cena za ilustraci pro výtvarníka do 35 let), koláží, kreseb, tisků a objektů, spoluautorem interiéru pražské restaurace Kuře v hodinkách, podílel se i na výzdobě pražského Junior klubu Na chmelnici.

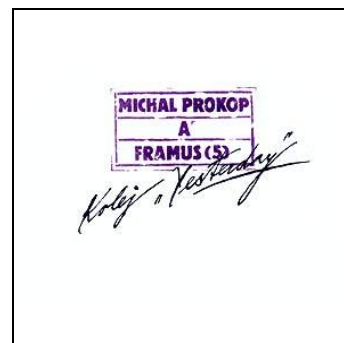
srov. *Karel Haloun*. Revolver revue [online]. [cit. 2010-05-10]

Dostupné z: <<http://www.revolverrevue.cz/karel-haloun>>.

²³ *Nechrtím*. Jedinak.cz [online]. [cit. 2010-04-29]

Dostupné z: <<http://www.jedinak.cz/stranky/txthaloun.html>>.

byl vystaven zákaz činnosti, s navíc ještě hrůznou formulací - „až do zapomnění“.²⁴ Po dlouhých pěti letech konečně vydávají další desku „Etc...3“ (1987), jehož vizuální podobu (ostatně jako jejich dalších alb) měl na starosti Karel Haloun. Na celou bílou plochu obalu použil, kromě pohledu z Prahy, použil pouze černý a červený inkoust rukopisnou typografií. Na albu „Etc...4“ (1987) zobrazil zvláštní vědecký pokus, kterého se účastní nahá dívka a muž v obleku, z jehož hlavy ústí elektrické kabely. Na takto ztvárněném černobílé obalu kontrastuje barevná, ve stylu vystřihaných z časopisů, písmena. Svůj výtvarný projev posouvá dál na obalech „20 deka duše“ (1989) a „Nechte zpívat Mišíka“ (1991). Roku 1987 na omítku budovy Ministerstva kultury České socialistické republiky někdo velkými písmeny načmáral: Jazz sekci nedáme“. Spojitost by se jistě našla ve výtvarné podobě posledně jmenovaného alba, kdy od zamalovaného místa odchází postava obtloustlého úředníka daného úřadu.

obr. 10. ETC... – Stříhali do hola malého chlapečka

obr. 11. ETC... – Nechte zpívat Mišíka

obr. 12. Michal Prokop a Framus 5 – Kolej „Yesterday“

Kapela Michala Prokopa Framus 5 (1967) byla činná již v době, kdy čs. bigbít zažíval nejlepší léta. Jméno kapely se také objevovalo v programu Československých beat festivalů. Ve své zralé hudební podobě má jejich projev nejbližší k blues&rocku. Album „Město Er“ (1971) obsahuje ještě prvky psychedelického rocku. Koláž města, nad kterým se tyčí velká postava Michala Prokopa jako vládce města, ztvárnil Alan Pajer. Svým vzhledem připomíná kolotočářské střelecké terče.

²⁴ srov. *Bigbít – Nová vlna*. Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-28].

Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/novavlna/02-ceska.php>>.

Pěkně koncepčně zpracovaný, od počátku plánovaný, projekt představují poslední čtyři alba kapely. Každý obal je orazítkován jménem kapely. Obaly se pak liší barvou plochy a typografií, kterou je dopsán název desky. První album "Kolej Yesterday" (1984) má barvu bílou a rukopis, druhé "Nic ve zlým, nic v dobrým" (1987) černou a strojopis, třetí "Snad nám naše děti..." (1989) červenou a sazbu, čtvrté album "Až si pro mě přijdou" (1996) dává tvar české vlajky z tří předcházejících barev a použité je písmo Avant Garde Gothic. Autorem coverů je Karel Haloun, který tak komunistickou hospodářskou taktiku plánování ve svém díle ironizuje.

2.3.3 Psychedelic rock / Progressive rock / Art rock

Mezi kultovní desky své doby patřila "Meditace" (1970) od The Blue Effect (1969).²⁵ Přední stranu obalu desky tvoří prolnutí fotek, členů kapely a ulice s procházejícím se párem, zabarvené do modra. Autorem je reklamní fotograf Alan Pajer. Atmosféru hudebního stylu skvěle tlumočí obal čtvrtého řadového alba "The Kingdom of life" (1971), jejíž autorem je Ladislav Provozník, který opět použil násobení fotografií s užitým modrým duotónem, tentokrát postav interpretů v jakémsi zběsilém řádku. Citlivě umístil bezpatkovou light typografií, která kontrastuje svou červenou barvou. Ilustraci surrealistické krajiny s pruhovanými slunečnými paprsky vycházejí z modrého slunce nakreslil Karel Zlín pro desku "Modrý Efekt & Milan Hladík" (1974).²⁶ Zcela odlišný charakter má obal desky "Svět hledačů" (1979) od výtvarníka a ilustrátora Petra Síse, který se při malbě vyobrazené keramické dlaždice inspiroval knihou od Allaina Fourniera "Kouzelné Dobrodružství".²⁷ Fotografie zhotovil Alan Pajer.

U alba "Generace" (1977) artrockového uskupení C&K Vocal (1969) upoutá na první pohled fotka členů kapely v žáru světelných nočních životů, hned poté typografie, která

---

²⁵ Název kapely The Blue Effect vychází z narážky na tzv. modrou knížku. Kapela byla do příchodu Leška Semelky čistě "modroknížková". Po roce 1972 musela jako řada dalších skupin přejít na český název, proto dále vystupovala pod jmény Modrý efekt nebo M. efekt.

²⁶ Karel Zlín, vlastním jménem Karel Machálek, se narodil 23. července 1937 ve městě, jehož jméno přijal za svůj pseudonym. Absolvoval AVU, je významným tvůrcem českého filmového plakátu a ilustrátor, grafik.

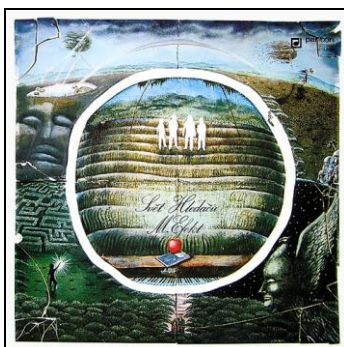
²⁷ Petr Sís je český spisovatel, filmař, ilustrátor a grafik. Od roku 1984 žije a pracuje v americkém New Yorku. Stal se mezinárodně uznávaným autorem dětské literatury, napsal přibližně dvacet knih pro děti a k dalším přibližně padesáti knihám vytvořil ilustrace. Je autorem mozaiky v newyorském metru nebo plakátu k filmu Miloše Formana Amadeus.

zbytečně příliš poutá oko diváka. Autorem je malíř a grafik Aleš Krejča. Karel Haloun je autorem alba “Balada o Zemi” (1985), pohrává si zde s výstřížky novinových článků mezi nimiž ční jeden o C&K Vocal a Baladě na Zemi. V této černobílé kompozici získala barva zelená funkci zvýrazňovací. Jejich třetího gramodesky “Causa Krysař” (1989) se zhostil Joska Skalník. Modrá kompozice mraků, planety a geometrické mřížky se držících v autorově tvůrčí rovině.

obr. 13. The Blue Effect – Meditace

obr. 14. The Blue Effect – Svět hledačů

obr. 15. C&K Vocal – Causa Krysař

Mezi unikátní “zjevy” scény českých gramofonových obalů bezpochyby patří alba Oty Petřiny “Super-robot” (1978) a “Pečet” (1983). První obal připomíná zmraženou hlavu nějakého intergalaktického vetřelce vznášejícího se ve vesmírné prázdnotě a se zabořenou zeměkoulí v oční jamce. Autorem je Petr Foltera, který v logotypu použil písmo Lubalin Graph. Druhý obal, jehož autorem je Alan Pajer, obsahuje dva skleněné hranoly, přes něž prosvítá divný zdeformovaný obličej.

Nedoceněnou legendou čs. art rocku je pinkfloydovská brněnská skupina Progres 2 (1968). Stejně tak unikátní v čs. měřítku, jako je jejich hudba, jsou obaly jejich desek. Co obal, to umělecké dílo. Pozornost museli jistě upoutat už svým debutem “Dialog s vesmírem” (1980). Planeta obklopena vesmírným prachem, galaxiemi (štetcem nastříkanými skvrnami) a v diagonále trojrozměrným logotypem kapely. Celá ilustrace vypadá ještě zajímavěji na obalu stejnojmenného singlu v černobílé verzi s červenou barvou zvýrazněnou typografií. Autory obalu jsou Boris Mysliveček (nápad trojrozměrnosti loga),

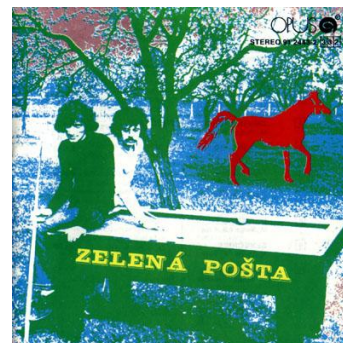
Dušan Ždímal (autor logotypu), Václav Houf (koláž, americká retuš).²⁸ Poslední jmenovaný výtvarník ztvárnil obal i jejich druhé řadové desky “Třetí kniha džunglí” (1982), kde americkou retuší a koláží znázornil vedle sebe dva nesmiřitelné světy: přírodu a město. Album “Mozek” (1984) bylo posledním audiovizuálním projektem skupiny Progres 2, jehož námětem byla povídka A. P. Dněprova - Maxwelllova rovnice.²⁹

obr. 16. Ota Petřina – SuperRobot

obr. 17. Progres 2 – Dialog s vesmírem

obr. 18. Pavol Hammel a Marján Varga – Causa Krysař

Na slovenské hudební scéně se v té době pod rukama výtvarníku taky líhly zdařilé obaly desek. Mezi první by patřili Prúdy s deskou “Zvoňte zvonky” (1969), která v té době vybočovala z řady svým “originálním” písmem. Fotografické solarizace bylo použito na desce “Zelená pošta” (1972) Pavola Hammela a Marjána Vargy. Asambláží síťoviny, ze které se derou stébla trávy, byl zdobený obal desky Deža Ursinyho “Provisorium” (1973). Autory jsou Jaroslav Faigl a Josef Pernecký. Josef Pernecký pak nadále setrval v pozici kmenového designéra Deža Ursinyho. Za zmínku stojí deska “4/4” (1983), ve které Pernecký přetvořil svůj dřívější motiv travní asambláže na novou vyspělejší úroveň.

²⁸ Václav Houf (30. 3. 1949, Brno) je ilustrátor a reklamní grafik. V současné době Vedoucím Ateliéru grafického designu na Fakultě Výtvarných umění VUT v Brně.

²⁹ srov. *Progres 2 - Mozek*. Progres 2[online]. [cit. 2010-05-11]

Dostupné z:

<http://www.progres2.org/index.php?page=shop.product_details&flypage=flypage_new.tpl&product_id=5&category_id=1&option=com_virtuemart&Itemid=10&vmcchk=1&Itemid=10>.

2.3.4 Klasický rock

V čistě klasickém rockovém hudebním žánru se kapely líhly s typografickou značkou, většinou složená z bezpatkového tučného řezu, v pozdějších letech se vyznačuje sekanými tvary liter. Logotyp užívaly jako jednotící prvek celého jejich vizuálu. Typickým příkladem můžou být kapely Citron, Katapult.

Za čistě rockovou až hard rockovou je považována v Plzni vzniklá kapela Katapult (1974). Opravdově rockově vyhlížejí jejich desky “Katapult” (1978) a především “2006” (1980). Jednoduchá černobílá fotografie s červenou údernou typografií. Nic víc není třeba. Autorkou obou děl je Daniela Antalovská.

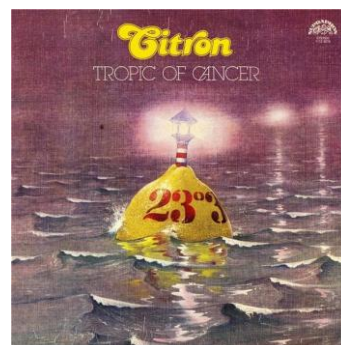
Tak, jako hudba ostravské kapely Citron (1976) mává s posluchačem, je ztvárněna bójka ve tvaru citrónu zmítající se v nekonečných vlnách pustého oceánu na desce “Tropic of cancer” (1983).

obr. 19 Katapult – Katapult

obr. 20. Katalpult – 2006

obr. 21. Citron – Tropic of cancer

2.4 County

V československé country hudbě jen málo kapel vybočovalo z ustáleného vzoru designu desek. Ten se především vyznačoval texturou dřeva, kůže, veselou náladou a barevností, rozměrným westernovým písmem (toskáanky, egyptienky, tučné řezy serifovým písem) fotkami členů kapely stylizovaných do cowboyů v přírodě nebo westernovém baru, motivy táborových ohňů, karet, kotlů a koltů, akustických kytar přes rameno. Hojně se užívalo ilustrací, často vtipných až mírně infantilních. Ilustrátory country hudby 70. a 80. let byli

především Jan Vyčítal (člen kapely Greenhorns), Aleš Striegl, Stanislav Holý. Po osmdesátém se interpreti nadšeně stylizují do amerických vojáků v džípech.

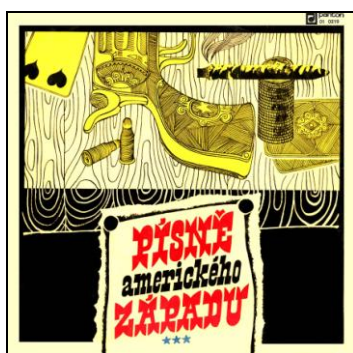
Tato hudba se začala formovat v Československu v druhé polovině 60. let, a po roce 1968 získala na popularitě, pro její způsob úniku od zmanipulované a zkažené společnosti pryč do přírody (aniž by se snažila jakýmkoliv způsobem se s ní konfrontovat). Vzniká kultura “čundrů”, “tramperů” a táborových ohňů.

První vlašťovkou, která se vyznačovala výše uvedenými ustálenými pravidly, byl singl z roku 1969 kapely Kamarádi táborových ohňů neboli KTO (1963), jejímž autorem je akademický malíř Ladislav Rada. Hravá karikaturní ilustrace zdobí jejich druhé řadové LPéčko “Kamarádi táborových ohňů 2” (1973).

Kapela Greenhorns / Zelenáči (1965) se může pochlupit jednou z nejlépe výtvarně zpracovaných country desek “Písně amerického Západu” (1969) od kreslíře a člena kapely Josefa Šimka. Univerzální vzhled desek této kapely však vybudoval ilustrátor a zakládající člen Jana Vyčítal, který je tvůrcem obalu gramodesky “Řidič tvrdý chleba má” (1979), kde celou plochu zaplnil veselými ilustracemi z automobilového prostředí.³⁰

obr. 22. KTO (SP)

obr. 23. Greenhorns – Písně amerického Západu

obr. 24. Plavci – Sláva

Nesmírně činnou byla kapela The Rangers / Plavci (1964). O výtvarné zpracování desek se kapele po celou dobu staral Aleš Striegl. Mezi jeho nejlepší obaly kapely určitě patří čtvrté

³⁰ Kapela si musela v období normalizace změnit jméno na české “Zelenáči”, pod kterým vystupovala nadále. Tato “povinnost” platila pro všechny kapely s anglickým názvem.

řadové album “Plavci” (1973) s dvoubarevná ilustrací roztaženou přes celou plochu alba. Jejich sedmé řadové album “Sláva” (1975), na které fotografii “bandu” protíná vysoká a úzká typografie. Typografickou kreativní třešničkou je obal singlu jednoho z členů kapely Radka Tomáška z roku 1980. Autorka obalu Anna Stejskalová se pokusila o zajímavou ilustrační invenci, pomocí duktu jednotlivých strun kytary vytvarovala příjmení interpreta.

Perličkou stupidní infantilily je obal alba “Ostrov fešáků” (1975) kapely Fešáci (1967) s dočasným lídrem Michalem Tučným. Skupinová fotka znázorňuje členy kapely v barevných košilích a s úsměvem od ucha k uchu, ne nepodobný “vyléčeným” pacientům po lobotomickém zákroku. Kresby rybiček, jako vystřižených z knížky pro nejmenší, to jen potvrzují. Snad jen obal jejich singlu z roku 1984 by jim byl schopen vylepšit reputaci. Autorem obou zmíněných děl je Aleš Striegl.

obr. 25. Fešáci – Ostrov fešáků

obr. 26. Jiří Brabec & Country Beat play 12 Golden Country Hits

obr. 27. Spirituál Kvintet – Spirituály a balady

Krásný příklad tradiční americké westernové typografie obsahuje deska “Jiří Brabec & The Country Beat play 12 Golden Country Hits” (1978), škoda jen použité fotky bez nápadu. Místo momentky, na které Jiří Brabec tahá část aparatury, mohla být skupinová fotografie členů v kovbojských kloboucích. Autorem díla je kreslíř Jan Hlína.

Invencí svého zpracování se obaly countryfolkového uskupení Spiritual Kvintetu (1960) vymykají z ustáleného kliše čs. country hudby. Deska “Spirituály a balady” (1978) upoutá svou barevně harmonickou ilustrací, ale hlavně typografií přetvořenou do tvaru kořenů stromu. Na jejich třetí řadové desce “Saužení lásky” (1981), autor Vladimír Gleich vyměnil tužku za curkovou polevu a perník za papír. Na albu “Šibeničky” (1988) Simona

Dušátková znázornila svým ilustrativním stylem znepokojující motivy z 18. století, přičemž se jí výborně povedlo vložit do celku typografii, aniž by jej narušila.

2.5 Folk / Folk rock

2.5.1 Folk

V porovnání s country jsou folkové obaly desek o poznání temnější, čistější, dospělejší, vážnější, uvědomělejší stejně jako hudba, kterou desky obsahují. Hojně užívají polotónového rastru.

V České republice za nejrespektovanějšího folkaře a představitele českého protikomunistického protestsongu je považován Karel Kryl, který je za svou hudbu přezdíván “básník s kytarou”. Obaly alb Karla Kryla se vyznačují výrazovou jednoduchostí a nepestrou barevností. Leo Novotný je tvůrcem grafické úpravy jeho debutového alba “Bratříčku zavírej vrátka” (1969), na kterém hudba a design korespondují s reakcí na ruskou invazi. Autorem fotografie je Josef Koudelka. Sám Kryl vystudoval střední uměleckou školu, proto některá alba nesou právě jeho jméno coveru.

obr. 28. Karel Kryl – Bratříčku, zavírej vrátka

obr. 29. Karel Plíhal

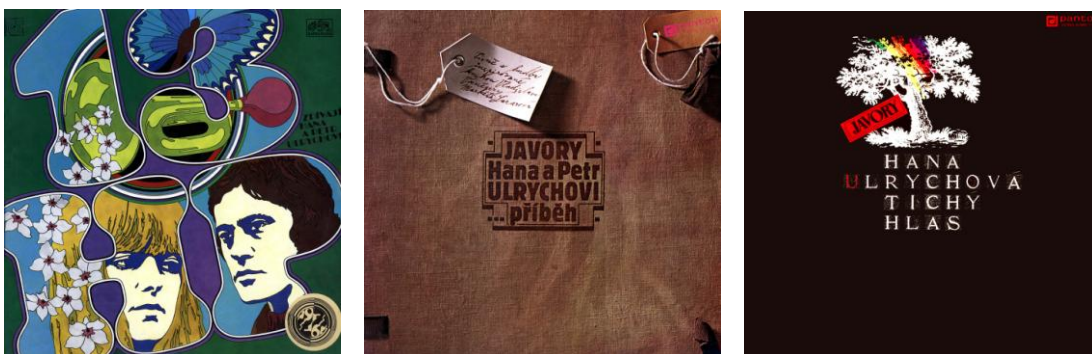
obr. 30. Žalman a spol.

Stejnomené album Karel Plíhal z roku 1985, se vyznačuje absolutní čistotou, kterou ilustrátor Dalibor Vlach docílil čistou jednolitou modrou plochou, kterou narušil pouze bílým logem Supraphonu a rukopisnou typografií v levém horním rohu.

Žanrově se vymyká obal desky “Žalman a spol.” (1987), na které Aleš Striegl vyobrazil pohled jako by do umělé počítačové trojrozměrné reality, kterou jen podtrhují horizontálně ubíhající linie.

2.5.2 Folk rock

O poznání veseleji a barevněji působí různorodě zpracovaná alba folk rockových interpretů. Průkopníkem folkrocku je u nás považována kapela Fortuna se svou gramodeskou z roku 1971, jejímž tvůrcem obalu s výraznou barevnou egyptienkovou typografií je Jiří Matušinský.

obr. 31. Hana a Petr Ulrychovi – 13HP

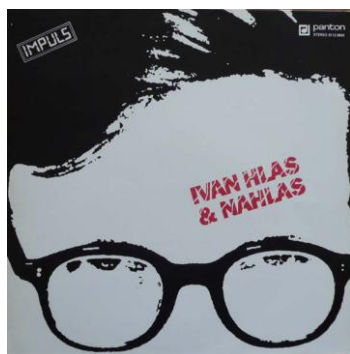
obr. 32. Hana a Petr Ulrychovi – Příběh

obr. 33. Hana a Petr Ulrychovi – Tichý hlas

Plodnými protagonisty českého folkrocku jsou sourozenci Hana a Petr Ulrychovi. Vizuální zpracování jejich desek patří k nejbarvitějším z tohoto hudebního žánru. To potvrzuje přímo jejich debutová gramodeska “13HP” (1971). Dovnitř těl velkých písmen “13 HP”, která se rozprostírají na celé ploše obalu, umístil tvůrce Leo Novotný ilustrativně upravené obličejové protagonistů a předměty, o kterých se na desce zpívá. Rozhodně se jedná o zajímavě pojatý, barevně “automobilkvětinový” obal. Oku lahodí i obal desky “Nikola Šuhaj Loupežník” (1974). Modrý obal orámovaný krajkovým s číhající kánětem ve středu. Autorem je Miloslav Halas. Po albech, ozdobená reprodukcemi obrazů Jožky Úprky, vtiskl novou podobu hudebním nosičům Karel Haloun. A to albu “Příběh” (1987) a sólové desce “Tichý hlas” (1989) ženského protagonisty dua. První obal je stylizován do sborníku či deníku s různými přivázanými štítky a popiskami, přičemž zadní strana je natržená, tím se nabízí pohled dovnitř, kde je na bílém papíře seznam skladeb a informace o desce.

Autor tak chytře vyřešil problém s tímto obsáhlým textem, který bývá často strašákem výtvarníků gramodesek. Druhý zmíněný obal obsahuje, nepočítaje logo vydavatelství, čtyři stovební motivy. Prvním je středová kompozice tvořená serifovými kapi-tálkami, dalším je tiskem z výšky vytvořený strom oživený čtyřbarevnou skrvnou, červený obdelníkový štítek s nápisem Javory by byl třetí a černé pozadí čtvrtý. Většina autorů designu gramofonových desek se soustředí z větší části na přední stranu obalu, je to pochopitelné. Přední obal desky je v obchodech viditelný, tudíž produkt prodává. U tvorby Karla Halouna je zřejmé, že na albu se věnuje stejnou pílí jak přední, tak i zadní straně.

Jako jeden z nejproduktivnějších designérů gramodesek se Karel Haloun podepsal i na vzhledu hudebního nosiče z roku 1986 Ivana Hlase a s ním hrající kapely Nahlas. Na čelo orámované “kšticí” vlasů a obroučkami brýlí otiskl jména interpretů. Dávka tvůrčí invence nechybí designu obalu desky “Noční chodec” (1988) vytvořenou Jiřím Vlčkem, který čtvercovou fotografií rozřezal na jednotlivá čtverečková pole, pomocí kterých z ničím zvláštní statické fotografie vytváří hemživou kompozici. Na zadní straně jde v invenci ještě dál, kdy čtverečkovou kompozici všech členů doplňují červenými obdelníky.

obr. 34. Ivan Hlas & Nahlas

obr. 35. Zuzana Michnová & Marsyas – V přítmi

obr. 36. Bittová & Fajt

Karel Haloun vtiskl svůj styl i legendární folk rockové skupině Marsyas (1973) v čele se Zuzanou Michnovou. Na obalech desek “Kousek přízně” (1982) i “Jen tak” (1983) užívá svého již osvědčeného stylu, fotka společně s rukopisnou typografií. Na albu “V přítmi” (1989) tvoří hlavní motiv kompozice fotka s Michnovou a okolo jsou rozesety štítky se jmény nebo pasové fotografie členů kapely.

Temnou poetickou náladu vyvolává obal alba “Bittová & Fajt” (1987) s krásnou fotkou a typografií Josky Skalníka.

2.6 Pop

Alba toho hudebního žánru se z drtivé většiny vyznačují pouhým řemeslným umem grafika bez jakékoliv umělecké nebo novátorské invence. Jedno album vedle druhého vypadají stejně, i když do jejich produkce neustále putoval nemalý kapitál tehdejší politické moci.

Design obalů spotřebního popu časem dosáhl úrovně všeobecně rozpoznatelného klišé. Hlavním výrazovým médiem se stala fotka, aby už budovatelskou mašinérií zmasírované mozky obyčejných lidí nemusely přemýšlet a číst a jednoduše podle obličeje si vybrat. Barevnými efekty upravované loajální obličeje hvězd přes celý obal v různých zbytečných rámečcích, nešikovně použitá krásná typografie, tak se vyznačovala alba protagonistů populární hudby.

V tomto hudebním žánru bylo pro mě nemalým problémem najít graficky zručně zpracovaný obal odpovídající dílu profesionálního grafického designéra, proto jsem se rozhodl polevit ze svých nároků na kvalitu a soustředit se na invenční detaily či nápady, které aspoň o kousek vyzdvihují zmíněná alba nad šedivý průměr. Postupem času tento způsob zpracování obalu prochází vývojem. Černobílé fotografie získávají barvu, na zobrazovaných interpretech se odráží tehdejší populární móda a kultura. Užívá se nově vznikajících fontů.

obr. 37. Karel Gott – Hudba není zlá

obr. 38. Karel Gott – Kontrasty

obr. 39. Helena Vondráčková – SÓLO pro tvé oči

Synonymem k nesmrtelnému českému spotřebnímu popu je bezesporu “mistr Zlatý slavík” Karel Gott. Jeho fanoušek puntičkář by jistě o jeho hudební tvorbě zanechal minimálně několik desítek popsaných listů formátu A4. O grafickém zpracování obalů jeho gramodesek, je však těžké zanechat více než pár vět. Při prvním pohledu na všechny obaly jeho desek, téměř všechny obsahují léta neměnný obrovský obličej s oslnujícím úsměvem od ucha k uchu a “vyplajchovanými” očima, zaujme nejspíš jeho singl “Čas růží” (1968).³¹ Opět s jeho obličejem, ale album má takový roztomilý, romantický, oranžovými květinami dotvořený styl. Pro ty fanynky, kterým by mohl připadat obal s jedním obličejem “Božského Káji” málo, uvádím gramodesku “Hudba není zlá” (1973), ale především “Karel Gott ’78” (1977), kde je “mistr” na každé straně několikrát naklonovaný. Autorem je Pavel Jasanský. Jako blesk z čistého nebe působí čistá kaligrafická kompozice na obalu singlu “ Babička / Lago Maggiore” (1980). Album má sice své produkční kořeny v Německé demokratické republice, ale vzhledem k nevysoké kvalitě grafického zpracování veškerých ostatních alb, dá se jedno oko přimhouřit. Album “Kontrasty” (1982) stojí za pozornost ani ne kvůli “Kájovi” v sněhobílém slušivém obleku, ale pro invenční výběr použité typografie. Autorem je Jana Řehořová. Jednoduše podtrženo a shrnuto, 60. léta obličej nevinného eunucha, 70. léta obličej úspěšné režimní hvězdy střídá obličej německého homosexuála, 80. léta obličej muže zkušeného životem, 90. léta Ital zpívající česky.

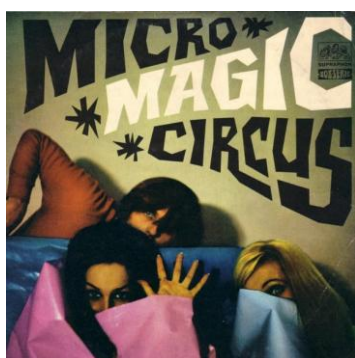
Legendárním vokálním triem byli Golden Kids (1968 - 1970), složení z, do té doby sólových zpěváků, Václava Neckáře, Heleny Vondráčkové a Marty Kubišové. Posledně jmenovaná členka zapříčinila rozpad tria svým odchodem, který byl pouze důsledkem pronásledování zpěvačky politickou mocí. Jejich debutem a zároveň jediným albem, které vydali, bylo “Micro magic cirkus” (1969), které vybočuje svou, pro spotřební pop docela netradičně instalovanou, fotografií členů a taky originální typografií. Album tak působí hravě a veselé, ostatně stejně jako jejich hudba. O grafické zpracování se postaral Jiří Pavlín a fotografoval Otto Dlabola.

Grafik Supraphonu, Leo Novotný, se nepopíratelně inspiroval psychedelickou vlnou na obalu desky “Světská sláva polní tráva” (1971) Václava Neckáře. Kaleidoskopické hrací

---

³¹ Výraz “vyplajchovaný” použil Ondřej Suchý v seriálu Bigbít ve spojitosti s očima Mikiho Volka. srov. SUCHÝ, Jiří, Křístek, Václav, Tyc Zdeněk. *Bigbít*. 1998, díl 4.

pole připomíná populární stolní hru “Člověče, nezlob se!”. V dalším Neckářově tvůrčím období, kdy začíná zpívat s rockovou kapelou Bacily (1971) v čele s bratrem Janem Neckářem, se pozvolna proměnil jeho dosavadní hudební projev. To se odrazilo i na vzhledu desek. “Doktor Dam di dam a jeho Bacily” (1973), “Planetárium” (1977) a “Atlantida ’99” (1987). Desky se od sebe výrazově liší. Obal první desky je rozdělen na deset polí a v každém z nich je na dlouhou clonu fotografie barevným reflektorem ozářené postavy v pohybu. Na Planetáriu se interpreti posouvají pod taktovkou Ota Petřiny do art rocku. Hudební proměna se projevila zákonitě na obalu desky. Autorem kolážovitě fotorealistické malby na posledním zmíněném albu je Theodor Pištěk.³²

obr. 40. Golden Kids – Micro Magic Cirkus

obr. 41. Václav Neckář & Bacily – Atlantida '99

obr. 42. Josef Laufer – Důvěrně známý

Alba Heleny Vondráčkové “Sprint” (1985) a “Sólo pro tvé oči” (1986) znázorňují ukázkový model “cool” designu spotřebního popu 80. let. Hvězdy se tehdy oblékaly do úborů podle dnešních měřítek bizarních, vlastně byly bizarní pole jakýchkoliv měřítek.³³

Za další zvláštní vizuální “zjev” by se dala považovat deska pop rockového zpěváka Karla Černocho “Popelky” (1972). Na profilovou fotografii interpreta použil autor designu, Alfred Landgraf, efekt solarizace, kterým dosáhl mírně mrtvolného výrazu.

³² Theodor Pištěk (1932) je český výtvarník, tvořící fotorealistické kresby a obrazy, filmové kostýmy a dekorace. Je držitelem Oscara za kostýmy k filmu Amadeus, za kostýmy k filmu Valmont obdržel cenu César a byl nominován na Oscara. Theodor Pištěk. Wikipedie [online]. [cit. 2010-04-20]. Dostupné z: <[http://cs.wikipedia.org/wiki/Theodor_Pištěk_\(výtvarník\)](http://cs.wikipedia.org/wiki/Theodor_Pištěk_(výtvarník))>.

³³ srov. SCHMIDT, Maria Otokár, JIROUS, Tobiáš, MICHAİLIDIS, Saša. *Bigbít*. 1997, díl 80's speciál

Alan Pajer při zpracování obalu desky “Důvěrně známý” (1986) Josefa Laufera očividně čerpal z tvorby belgického surrealistického malíře René Francois Magritta.

Spojením řecké skulptury a disco hudby dosáhl ideálního vzhledu grafik Vladimír Kladiiva pro album “Discobolos” (1978) stejnojmenné kapely Karla Svobody.

2.7 Jazz rock

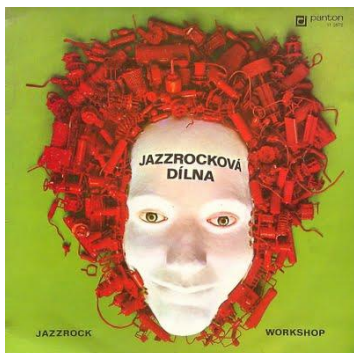
Ilustrativní znázornění snových výjevu či surrealistických světů a motivů. Hlavní vizuální směr tohoto hudebního žánru udávali svou tvorbou Karel Haloun a především Joska Skalník, který jako zakládající člen Jazzové sekce vytvořil obaly výběrových desek Pražských jazzových dnů “Jazzrocková dílna” (1975) a “Jazzrocková dílna (1976).³⁴ Desky jsou zdobeny asamblážemi z rudých syntetických robotických součástek s pestrými barvami v pozadí. Stejného charakteru dosahuje obal desky “Zrnko písku” skupiny Bohemia, jehož plochu pokrývá síť žlutý písek, kterého se vynořuje mechanické součástky. Do dalšího tvůrčího rozhraní grafického zpracování obalů se posunul na deskách pro hudební seskupení Jazz Q (1964) Martina Kratochvíla “Zvěsti” (1979) a “Hvězdoň / Asteroid” (1984). V obou případech je hlavním motivem holubice, symbol nepolapitelné svobody. Na první desce Skalník použil fotografii letící holubici upravenou solarizací a citlivě umístil střízlivou vlasově tenkou typografií. Druhá deska znázorňuje asambláž holubice a klavírových kláves společně uvězněných pod průhlednou plastovou plachtou a přelepenou smuteční páskou. Na zadní straně obalu již holubice s klávesami chybí, uletěly na svobodu. Autorovi se podařily vytvořit manifest všech vlastní hlavou myslících hudebníků. Jak jinak se mohli v tehdejší zhnílé době cítit?³⁵ Dalšími výtvarníky Jazz Q jsou Karel Haloun na albu “Elegie” (1976) a se svou ilustrací Aleš Vyjídák na albu “Hodokvas” (1980).

---

³⁴ Jazzová sekce, jež byla založena roku 1971, se energeticky podílela na podpoře a rozvoji české alternativní hudby. Pro jazzové příznivce začala vydávat bulletin Jazz (první číslo vyšlo v dubnu 1972).

³⁵ Joska Skalník, malíř, ilustrátor, grafik, je považován za jednoho z neproduktivnějších tvůrců obalů gramodesek. Důkazem jsou desky z oblasti Art rocku, Jazz rocku, Alternativy, Nové vlny. V roce 1970 je jedním ze spoluzakladatelů Jazzové sekce, šestnáct let později byl za činnost v ní uvězněn. Stal se výtvarníkem pražského divadla Činoherní klub (1977 až 1989). Po listopadu 1989 působil jako poradce a člen Kolegia prezidenta republiky. Od roku 1991 se věnuje svobodnému povolání malíře a grafika. V jeho nejvyzrálejších výtvarném projevu je snadno rozpoznatelný podle kolážovitého stylu a ale především podle modré barvy.

Obal alba “Kuře v hodinkách” (1972) kapely Flamengo (1966) znázorňuje motiv ve smyčce se opakující ilustrace kuřete a ciferníku hodin. Tvůrkyní obalu je Ivana Jurná. Vladimír Ženožička svými snovými malbami dopomohl dotvořit atmosféru desek Emila Viklického.

obr. 43. Jazzrocková dílna

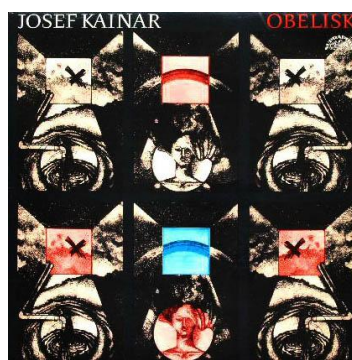
obr. 44. Martin Kratochvíl & JazzQ – Zvěsti

obr. 45. Martin Kratochvíl & JazzQ – Hvězdoň / Asteroid

obr. 46. Flamengo – Kuře v hodinkách

obr. 47. Josef Kainar – Obelisk

obr. 48. Jana Koubková & Yandim band – Panta Rhei

Do oblasti jazz rocku se některými skladbami řadí album “Obelisk” (1977) spisovatele a muzikanta Josefa Kainara, pro které vytvořil temnou ilustraci Karel Haloun.

Jiří Eliška svým stylem posouvá album “Bosa” Jany Koubkové na úroveň módní kresby. Jako obtížně zařaditelný a čersvě vyhlížející zjev na scéně hudební, ale i scéně českých gramofonových obalů, působí album “Panta Rhei” (1990) electronic jazzového seskupení Yandim band (1988). Grafický designér Petr Beneš dosáhl zobrazeného efektu pixelové solarizace tím způsobem, že fotografii pustil na videu v televizi a vyfotil. Experimentu se meze nekladou, jak jednou někdo chytře prohlásil.

Zcela opačně avantgardně působí obal desky “Iva Bittová & Dunaj” (1989), zpracovaný Vladimírem Kokoliou.

2.8 Alternativa

Úzce spjatá s jazzrockovou hudbou byla hudba alternativní, která se začala formovat na konci 60. let a začátku 70. let jako náladový proud stojící mimo mamutí gramofirmy, televizi a rádio. Výraz “alternativní” se u nás vžil někdy v druhé polovině 70. let jako označení kapel typu, Elektrobus, Extempore, Stehlik, Švehlík a dalších. Soubory alternativní neměly šanci nahrát gramofonovou desku nebo se dostat do médií (pokud se v médiích objevili, tak vždy jako odstrašující příklad).

Základním “médiem” pro alternativní umělce byla buď živá nahrávka kapely z koncertu anebo “studiová”, kdy se na jeden nebo dva vzájemně propojené páskové magnetofony pořídil záznam hraní ve zkušebně. Pásky se potom šířily mezi hudbychtivý lid, přičemž limitovaný počet těchto nahrávek se rozšiřoval dalším kopírováním už mezi samotnými fanoušky. V sedmdesátých letech až na výjimky (Plastici a jejich “Egon Bondy's Happy Hearts Club Banned”) nebyly ještě kotouče opatřeny ilustrovanými obaly, což mělo své pragmatické důvody - nikdo zrovna nemusel vědět, co je na pásku nahané, a pokud by se dostaly do rukou někomu nepovolanému, kapela by obalem na sebe zbytečně upozornila. Nehledě na to, že bylo velice těžké takový obal zkopírovat - cyklostyly byly evidované a nepříliš kvalitní a xeroxy se na prověřovaných pracovištích objevily až v 80. letech.³⁶

Rozšířením xeroxů a objevem magnetofonových kazet vznikla alternativa k pestrobarevně potištěným deskám mamutích gramofirů, mezi fanoušky se začaly šířit množené ilustrované kazety, mnohdy kreslené, bez jakýchkoliv snah o uměleckou hodnotu, samotnými členy kapely. Mezi znázorňovaná témata patřila úzkost, beznaděj, zrůdnost, nechutnost, zběsilost, agrese, spolu s nejrůznějšími stylizacemi mrtvolých výjevů, monster, řvoucích kapel, obličejů tehdejších pohlavárů vedle popelnice. Jejich amatérský způsob provedení s odstupem času tvoří vizuálně zajímavý koncept.

---

³⁶ Big bit – Alternativní scéna. Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-28].

Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/alternativa/index.php> >

Reedice kapel alternativní scény se na gramofonových deskách začaly zběsile valit z gramofirem až po roce 1989. Tím však ztratily na své alternativnosti a zařadily se do léty prověřeného koloběhu všehopohlcujícího mainstreamu.

obr. 49. Zikkurat – 1979-82

obr. 50. Extempore – Velkoměsto

obr. 51. Půlnoc

Jednak to byla kapela Zikkurat (1978) se svým dvojalbem z let “1979-82” (1991), a na něm s brutálně deformovanou typografií s malbou obličeje. Mikoláš Chadima působil jako hlavní kreslíř nejspíš nejpodstatnější kapely české alternativy Extempore (1973), nejnámější je jeho kresba, modré padající postavy obkličené pane-lákovými domy s rudě zářícími hvězdami alba “Velkoměsto” (1991). A rocková kapela Půlnoc, jejímž deskám vtiskl temnou a znepokojující podobu Joska Skalník. Za pozornost stojí dvanáctipalcový maxisingl kapely Půlnoc a punkové kapely Garáž, jejichž obal měl jen dvě přední strany znázorňující jednotlivé kapely. Autor zůstává stejný.

2.9 Underground

Zvláštní bylo, že vztahy mezi oběma nejvíce pronásledovanými rockovými subkulturami - undergroundem a alternativní scénou - nebyly ideální. Androš bylo uzavřené společenství lidí, skoro ghetto, kdežto alternativci byli přece jenom otevřenější.³⁷

³⁷ srov. *Big bit – Alternativní scéna*. Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-28].

Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/alternativa/04.php>>.

I když mezi členy alternativy a undergroundu nepanoval ideální vztah, s vizuálním zpracováním svých nahrávek na tom byli oba podobně. Včetně Plastiků své nahrávky šířili na kazetách a po listopadu 1989 vydali své historické průřezy a reedice.

The Plastic People of the Universe se stali ikonou českého undergroundu. Jako první z celé samizdatové scény vydaly desku, nikde jinde, než v západním světě, by to nebylo možné. Undergroundové kapele PPU se podařilo vydat ve Francii vydavatelstvím Scopa Invisible jejich první album "Egon Bondy's Happy Hearts Club Banned" (1978). Jejich další desky se jim podařilo vydat s pomocí kanadského spisovatele Paula Wilsona, který v kapele několik let vystupoval, a založit produkční firmu s výstižným názvem "Boží Mlýn Productions" přímo v Kanadě. Tak se jim podařilo jako první režimem zavržované kapele vydat vlastní album "Passion Play" (1980) a o tři roky později další "Leading Horses". Roku 1987 pak vychází jejich deska "Midnight Mouse" v nizozemském vydavatelství Freedonia Records. Obaly PPU se vyznačovaly jednoduchým grafickým zpracováním, mnohdy až minimálním množstvím elementů, "Passion Play" (1980). Plocha přední strany je rozdělena na dvě barevně podobné plochy se střízlivě použitou typografií. Design pro desky vydané v Kanadě vytvořil Olaf Hanel. Jakoby z pavučin stvořená malá bílá myška zdobí album "Midnight Mouse" (1987), jejímž autorem je uznávaný umělec Karel Nepraš.

2.10 Nová vlna / Punk

Českou novou vlnu můžeme postavit na třech domácích inspiračních proudech - na folku (protože programově působil na okraji společnosti), na českém undergroundu (protože byl názorově nekompromisní), a české alternativní scéně 70. let (protože byla ve svých zvukových experimentech hudebně zajímavější). Zahraniční inspiraci nacházely v anglo-americké nové vlně a punku. Nová vlna přinesla do hudby českého rocku humor. Normalizační jazz rockové plochy, trpěné bolševikem díky své určité instrumentální kvalitě, ale hlavně pro minimum nebo i absenci zpívaného slova, vystřídaly najednou jednoduché písničky s absurdními, ironickými nebo sarkastickými texty. Kapely nové vlny nebyly možná až tak instrumentálně zdatné, ale svoji hudbu dokázaly dotáhnout energií, nadsázkou, výtvarným pojetím, divadelností.³⁸

---

³⁸ srov. *Big bit – Nová vlna*. Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-28].

Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/novavlna/02-ceska.php>>.

Profesionální kapela Pražský Výběr (1976 - 1983) v čele s Michalem Kocábem byla jedním z nejvýraznějších představitelů tohoto žánru. Platí to i z pohledu výtvarného. Jejich kariéru otevírá debutová deska "Žízeň" (1978) s fotomontáží Josky Skalníka. Modrý obličej Michala Kocába se smutně naléhavým pohledem mizí ve vyprahlé zemině. Následujícím albům velela čistá ilustrace. "Výběr" (1987) znázorňující surrealistický průřez lebkou je dílem Igora Ševčíka. "Pražský výběr" (1988) jehož grafické zpracování vyznačuje dekadencí a dostatečnou dávkou amaterismu. Za zmínku stojí popelnicová asambláž Ondřeje Tůmy sólové desky Michaela Kocába "Povídali, že mu hráli" (1988).

Přinejmenším stejně vysoké úrovni dosahovalo amatérské hudební seskupení Jasná Páka (1981 - 1983) s jejím nehrajícím členem Karlem Halounem. Po zákazu hraní roku 1983 se kapela přejmenovala na Hudba Praha (1984 - 1996). Hlavním motivem celkového vzhledu byl vždy do středu umístěný černý objekt, který byl kontrastně doplněn červenou či žlutou kresbou a rukopisnou typografií. Objekty se vyznačovaly technickou, téměř až logotypovou kresbou. Nepatentovanou značkou této kapely se stal otvírák vinných lahví.

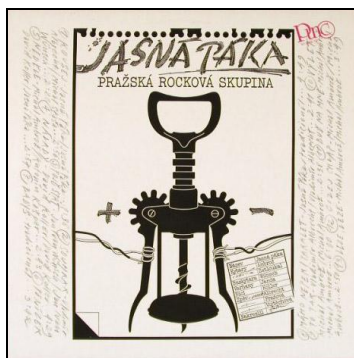
Mezi kapely, které byly právem označovány za strůjce novovlnného rocku, se řadí také pražský Abraxas (1976 - 1989) v čele se Slávkem Jandou. Jejich hudba byla vystavěna na pinkfloydovském rocku, který se bohužel postupem času ponořil do plitkých vod poklidného pop rocku. Na svůj vrchol dosáhli na jejich první řadové desce "Box" (1982), *zobrazující něžnou útlou ruku s kontrastně agresivní boxerskou rukavicí, podpírající bradu neznámé krásky s výrazně rudými rty.*³⁹ Fotografie vytvořil Jaroslav Prokop. Citlivě usazená typografie nenarušuje černobílou fotografii, která je pouze v kontrastu s rudými rty dívky a jakoby "vytetovaným" logem kapely. Album se svým grafickým zpracováním řadí mezi reprezentativní desky nové vlny. Autorem je Adam Hoffmeister, syn významného českého ilustrátora a výtvarníka Adolfa Hoffmeistera.

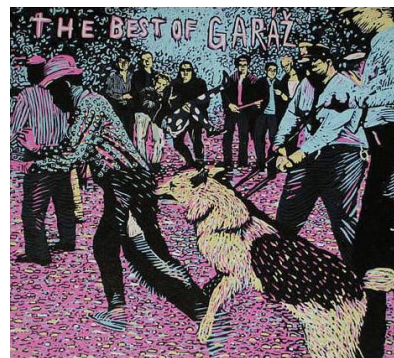
³⁹ OPEKAR, Aleš, VLČEK, Josef. *Excentrici v přízemí*. Odpovědná redaktorka Eva Košnářová. 1. vyd. Praha: Panton, vydavatelství Českého hudebního fondu, 1989, 60 s.

obr. 52. Abraxas – Box

obr. 53. Jasná Páka

obr. 54. Garáž – The Best of Garáž

Tvorba kapely Garáž (1980 - 1994) se těžko zařazuje pod nějakou nálepku ze dvou důvodů. Jednak je skutečně současná - současná obsahem, dosud nemapovanými problémy a pocity. A jednak hudební forma vychází právě z obsahu, takže posluchač nemůže snadno rozpoznat vnější inspiraci některým z módních vlivů. Tahle kapela prostě nehraje la la... Je svoje a tudíž se vymyká zařaditelnosti.⁴⁰ Vizualní charakter kapely (plakáty, obaly desek) udával Joska Skalník. Roku 1990 se ke slovu dostává nekorunovaný král českého linorytu Michal Cihlár a svým unikátním stylem zpracovává desku “The Best Of Garáž”. Fotografii znázorňující násilnický výjev, z USA ještě před zrovnoprávněním práv afro-američanů, přetvořil jemu vlastním stylem, přičemž růžovou barvu novátorsky použil jako dominující. Zadní strana znázorňuje chladné elektrické křeslo v růžovou barvou zářící místnosti.

V období nové vlny se vyklubal plnohodnotně nedoceněný průkopník české elektronické hudby, uskupení Máma Bubo (1983 - 1990). Na EPéčku “Aby se nám milovali...” (1989), se autorka Lenka Lindaurová svým výtvarným zpracováním snažila černobílou koláží textur a objektů přiblížit náladám, které hudba vyvolává. Za připomínku stojí obaly jejich kazet v barevném provedení.

---

⁴⁰ OPEKAR, Aleš, VLČEK, Josef. *Excentrici v přizemí*. Odpovědná redaktorka Eva Košnářová. 1. vyd. Praha: Panton, vydavatelství Českého hudebního fondu, 1989, 97 s.

2.10.1 Reggae

*Jedním ze specifických znaků rocku je jeho přejímání určitých lokálních proudů, které ovšem vzápětí po přičlenění se k rockové kultuře stanou se proudy celosvětovými. Klasickým příkladem takového proudu je jamajský houpavý styl reggae. Vznikl prolnutím neworleanského rhythm & blues s jamajskou lidovou taneční hudbou “mento”.*⁴¹

První opravdovou českou reggae kapelou byla skupina Babalet (1984), která ve své diskografii vlastní singl “No war / Imagine” (1990), který by bez jakýchkoliv okolů mohl být jmenován zástupcem obalů desek tohoto hudebního žánru. Ve středu do linorytu vyrytého zelenožlutého obalu je se zdviženýma rukama vyobrazena černošská žena, kterou ohraničuje rámeček s etnickou dekorací. Za pozornost stojí i originální pyramidová typografie.

Yo yo band(1973 - dodnes) byla další průkopnickou reggae kapelou, které členové kapely na zářivě oranžovém obalu singlu (1982) rozjařeně hopsají ve svých “lacláčích”.

2.10.2 New Romance

New romance stejně jako reggae je považován za substyl nové vlny. Vzešel, i když by se to někomu mohlo zdát nepravděpodobné, fúzí z punku. Jednalo se o více alternativnější, pro experiment otevřenější subkulturu, která se vyznačovala striktně černým oblečením se slunečními brýlemi, temnou alchymistickou hudbou, sférickými vokály a syntetizátory.

U nás jednou z nejlepších novovlnných hudebních seskupení a nejlepší kapelou new roman- ce byla považována kapela Precedens (1981) s mladičkou zpěvačkou Bárrou Basikovou. Roku 1987 debutovali na albu “Doba ledová”, jehož autory jsou Martin Němec a Vladimír Novák.

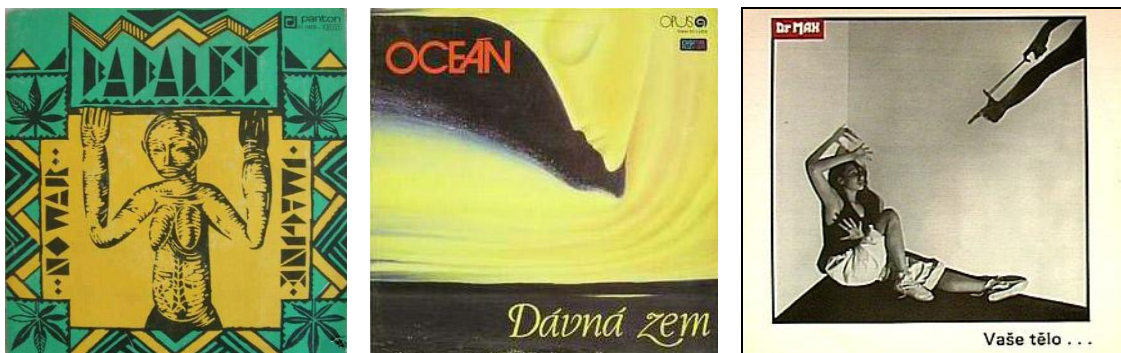
Ze stejné řeky vzešla i kapela Oceán (1985-1992) s lídrem Petrem Mukem, která hojným užíváním analogových syntetizátorů sklouzávala stále více k politicky tolerovanému synth- popu. Žlutočerná malba na albu “Dávná zem” (1990) je dílem Jany Kučerové.

Grafický designer Aleš Najbrt novátorsky užil deformované typografie společně s “vampířskou” fotografií na obalu desky “Čas sluhů” (1990) kapely Zoo (1980–1992).

---

⁴¹ *Big bit – Reggae.* Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-29].

Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/reggae/01-reggae.php>>.

obr. 55. *Babalet (SP)*

obr. 56. *Oceán – Dávná zem*

obr. 57. *Dr. Max – Vaše tělo (uletělo)*

2.10.3 Nový Pop

Tento typ hudby jakoby na jedné straně chtěl bojovat proti oné všeobecné depresi, způsobené Mocí, nějakou proklamovanou radostí či bezstarostností, ale na druhé straně jakoby se s daným stavem věcí najednou chtěl smířit. Prostě “tak to je a nedá se s tím nic dělat, tak proč proti tomu neustále jít.” Pro tuto novou a vcelku agresivní ekipu bylo cílem dostat se do médií (rozhlas, televize, tisk) a na desky. Prostě vystřídat na postech idolů prefabrikované hvězdičky hudebních mafiánských skupin, vedenými svými “kmotry” Janečkem, Hannigem, Štaidlem a Vágnerem.⁴²

Jednu z výtvarně nejzdařilejších desek žánru vlastnilo ve své diskografii hudební seskupení Dr. Max (1979 - 1991), jednalo se o jejich první a zároveň poslední album “Vaše tělo (uletělo)” (1986). Na přední straně je použita černobílá fotka, jejíž kompozice a světlo navozují brilantní atmosféru napětí.

2.10.4 Punk

Rock je vždycky vzpourou nižších proti vyšším, slabších proti silnějším, outsiderů proti předem tipovaným vítězům, mladších proti starším.” píše ve své studii Co je to punk rock

⁴² *Big bit – Nový pop.* Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-29].

Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/praha80let/04-novypop.php>>.

(1978) publicista Josef "Zub" Vlček. *Těžko lze tato slova vznést na příhodnější rockový směr než je právě punk.*⁴³

Tato rebelanská odnož rockové hudby, se vyznačovala provokativním zevnějškem svých členů (černá kožená bunda, vysoké kožené boty, cukrovou vodou natupírované "čiro", roztrhané triko, "sichrajsky" místo náušnic). Společně s beznadějí a asociálním cítěním, stáli na okraji společnosti. Buď k tomu byli donuceni a nebo sami nechtěli do této režimem prožrané společnosti patřit. Punková hudba byla postavena na syrové jednoduchosti a přímočarosti s krátkými a výstižnými slogany, které dýchaly ulicí, sídlištěm a generačním protestem.

"Známkou punku" se může pochlubit představitel tohoto hudebního směru, Visací zámek (1982). Načmáraný název kapely bílou barvou na černém pozadí, fungoval během jedné doby jako vizuální značka kapely, "Visací zámek" (1990). Smyslem pro humor, který punku rozhodně nechybí, měla deska "Start 02" (1991), jejíž vzhled Lenka Hořínková stylizovala do obalu krabičky nejoblíbenější české značky cigaret.

Tři sestry (1985) neboli "soubor kreténů", jak se sama kapela utěšeně nazývá, vystavěla svůj punk či pub rockový styl hudby na sarkastickém místy až "pitomém" humoru. Neberou se vážně. Stejně tak vypadají obaly desek. Ironie, nadsázka, hospodská atmosféra, to jsou motivy pro ně typické. Příkladem hovořícím za vše, je deska "Švédská trojka" (1993), pro kterou si obal navrhla sama kapela.

Na punkových deskách se hojně začalo užívat slov, zkombinovaných z různých fontů nebo, jak je patrné na albu "Konec světa" (1990) od teplické kapely Šanov 1 (1987), písmen povystřihovaných z časopisů a novin.

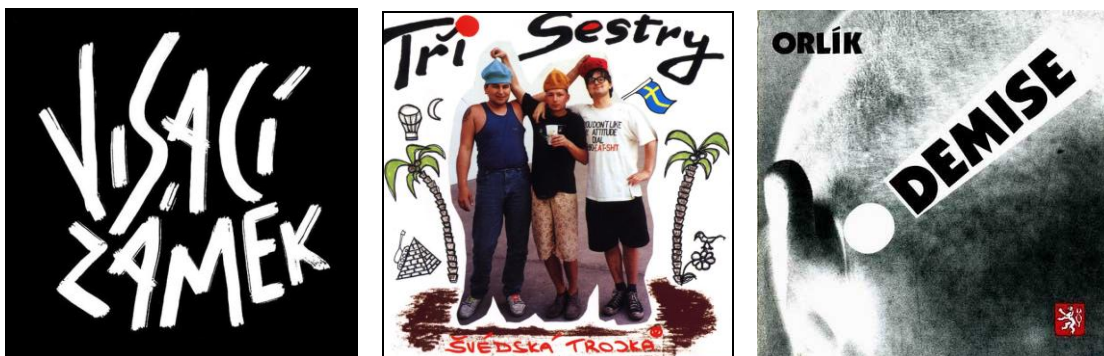
Gramodesky brněnské kapely Zeměžluč (1960) jsou pěkným příkladem nakrknutého agresivního punku. Rozervaný obličej panenky obrácený hlavou dolů, "Fajn, Bezva, Prima" (1990) a nebo obal desky "Z extrému do extrému" (1997) pokrytý žebami mrtvých zvířat. Na většině desek zůstává kapela věrná tučnému serifovému šablonovému písmu. Zeměžluč stále patří mezi přívržence, kteří svou hudbu produkují na gramodeskách (EPéčkách). Svůj zatím poslední kousek vydala kapela roku 2005.

---

⁴³ *Big bit – Punk. Česká televize* [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-29].

Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/punk/01-vesvete.php>>.

Kapela S.P.S. (1988) se na svém debutu “Jsme v hajzlu” (1992) nesnaží o žádný velký “art”, podobně jako většina punkových kapel, a jednoduše použije amatérskou fotografii záchodové mísy po jednom z večírků.

obr. 58. Visací zámek

obr. 59. Tři sestry – Švédská trojka

obr. 60. Orlík – Demise

Jako vývojová větev se z punku zformulovali skinheads (skin=kůže, head=hlava). Hnutí “holých hlav” (dost často i prázdných) mělo s punkem společné některé vnější znaky (bombry a vysoké těžké boty), odlišovalo se však od nich otevřenou náklonností k fašismu a k rasismu. Vytratil se humor, přibyla agresivita a vážnost. Za českou jedničku je považována kapela Orlík (1988 - 1991) založená Danielem Landou a hercem Davidem Matáskem.⁴⁴ Design zobrazující do negativu převedenou fotografii vyholené hlavy s diagonálně umístěným vykřičníkem s názvem desky “Demise” (1991), by se mohl považovat za manifest českého hnutí skinheads.

2.11 Heavy Metal

Tento druh rockové hudby je v povědomí nejširší veřejnosti považován za netvrďší, nejhlasitější a nejteatrálnejší. Vyšel volně z hard rocku a blues rocku. Vizuálně se metal vyznačuje striktně černým oblečením, líčením a dlouhými vlasy. Přinesl metlení, “paroháče” a air guitar. Libuje si v kresbách mrtvolných a hororových výjevu, zombie, kostí a lebek. Necháávají se inspirovat mytologií, středověkem a koketují s antikristem.

⁴⁴ Jen s nevěřicím údivem si lze spojovat punkera Matáška s rolí Kendyho v komerčně úspěšných “Básníkú” režiséra Dušana Kleina.

Některé jejich kresby však dosahují až temné poetičnosti. Nicméně hlavním prvkem, na kterém celý vizuální systém stojí, se stala typografie. Jedině snad v době psychedelie mělo písmo srovnatelný význam a žánrovou jedinečnost. Stejně jako u většiny rockových až hardrockových kapel, tak i v metalu, vlastní každá kapela vlastní “originální” typograficky zpracovanou značku, sloužící jako obecně rozpoznatelný symbol dané kapely. Autorům slouží jako základ písmo z období gotiky (hrotitá textura, fraktura), které pomocí jednoduchých či složitějších grafických prvků (netopíří křídla, lebky, sekyry, obrácený pentagram) dotvařejí. Typografie tak může získat nejrůznější charakter, od jména kapely tvořeného pouze z žil, rohů až po striktně geometrický vzhled.

V prostředí Československa je však třeba brát bohatost vizuálu s rezervou. Metalová kultura představovala více či méně politickou mocí “zkulturněný” a cenzorsky upravený hudební styl, jehož obliba převažovala především v mimo městských perifériích.

Mezi jednu z nejrepresentativnějších hudebních uskupení patřila thrash metalová kapela Arakian (1982), které se na vzhledu jejího debutu “Thrash the trash” (1989) podepsal ilustrátor Gustav Vávra, taktéž i na jejich druhé desce “Schizofrenie”. Vnukl život hororovým výjevům, jehož stylem jsou na české metalové scéně nezaměnitelné.

Na pomezí death metalu a black metalu se pohybuje kapela Törr, jejímž deskám dominují také ilustrace.⁴⁵ Ty se však od kreseb Vávry lišily v tom, že oproti detailně rozpracovanému pozadí desky, ilustrátor kapely Törr upnul svou pozornost na jeden hlavní motiv. Na albu “Institut klinické smrti” (1991) to je tlející tělo Ježíše na kříži, na “Chcípni o kus dál” (1992) zobrazuje obrovského orla, který vyrůstá z kořenů stromu. Rozdíl je taktéž v motivech, zatímco Törr se vyžívá v lebkách a smrti, kapela Arakain reprezentuje svět nemrtvých.

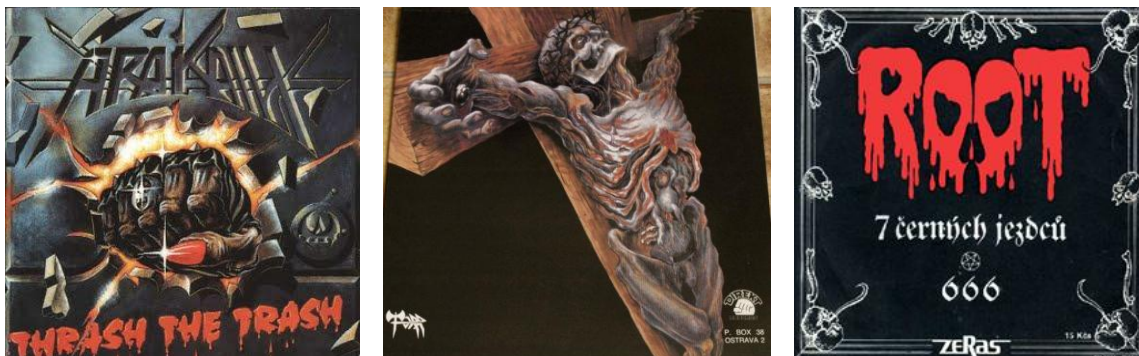
Uhánějícím zběsilým kostlivcem na motorce se může pyšnit teplická kapela Motorband (1986) na gramodesce “Made in German” (1990).

Bonbónek závěrem by byl obal desky “Tříkrát denně akt” (1991) kapely Brutus (1980) znázorňující polorealistickou kresbou průřez vibrátoru. Samotný fakt, že bylo vůbec

---

⁴⁵ Kromě tedy jejich debutového alba “Armageddon” (1990) s fotkou členů kapely pozujících v sálu plného kostí a lebek. Ze hledáčkem fotoaparátu stal František Štorm, cover dotvořil Pavel Fides.

možné, aby album tehdy vyšlo, dokazuje, že po listopadu 1989 nastala opravdová tématická svoboda.

obr. 61. Arakain – Thrash the trash

obr. 62. Törr – Institut klinické smrti

obr. 63. Root (SP)

Vedle desek s výraznou ilustrací byly desky s pozornost poutající typografií.

Na fotografiích frontmana zpěváka Jiřího "Big Boss" Valtera, ale především na rozteklé krvavé typografii si vystavěla svou vizáž black metalová kapela Root (1987). Krvavé litery ve tvaru lebky, stejně jako satanský design coverů, jsou prací Františka Štorma (jmenovitě "Zjevení" (1990) a za zmínku stojí i singl ze téhož roku). Stejný autor je tvůrcem vizuálu i black metalového uskupení Master's Hammer, kterého je zakládajícím členem. Obal vždy nese logotyp, který se skládá z texturou napsaných liter a pod tím ležící značky, která se může pyšnit snad veškerými satanistickými symboly. Obaly doplněné fotografií dotváří atmosféru temného středověku. Kromě logotypu je dalším pojícím prvkem černý pás po jedné straně vyskládaný z drobných netopýrů.

Nečitelnost překombinovaně poskládaných jmen kapel není v tomto hudebního žánru výjimkou. Příkladem za všechny může být obal desky "Svět co zatočí s tebou" (1992) thrash metalové kapely Debustrol (1986).

Jako poslední do kolonky heavy metalu patřila na svých počátcích v Teplicích založená, na vesnických "zábavách" oblíbená, kapela Kabát, se svým obalem desky "Má ji motorovou" (1991).

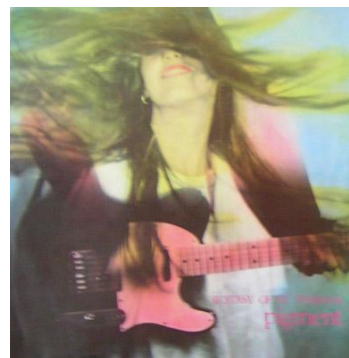
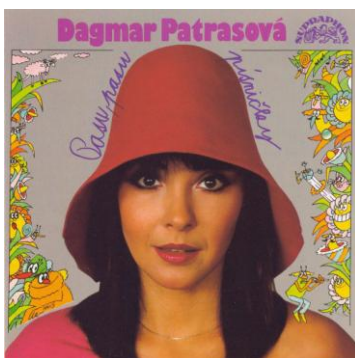
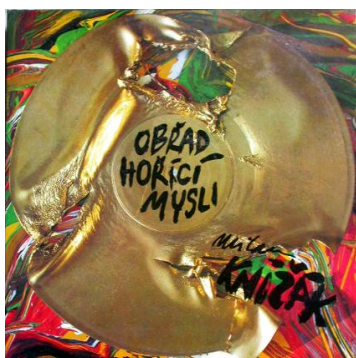

2.12 Nezařaditelné zvláštnosti

Milan Knížák jako český hudební performer přišel s obalem desky své experimentální hudby “Broken Music” (1979), na které jsou vyfoceny desky rozmlácené, poškrábané, pomalované (různými způsoby přetvořené). Deskou “Obřad hořící mysli” (1991) pak ve své výtvarné invenci posouvá přidáním pestrých barev na další úroveň.

Posmrtně odhaleným dílem Andy Warhola by se klidně mohl pyšnit obal desky “Pigment” (1991) od shoegazerovské formace Ecstasy of saint Theresa.

Zjev Dády Patrasové na české hudební scéně je tak unikátní, že se o této “zpěvačce písniček pro děti” musím zmínit. Počinem, který ji dostal z pozice málo známé herečky divadla Semafor na komerční výsluní, bylo nazpívání alba písniček pro děti “Pasu, pasu písničky” (1987), kterého se prodalo půl milionů kusů. Obal ilustroval Stanislav Holý, jehož pestrobarevně infantilní a různorodý svět byl jako stvořený pro fantazii dětí. Na vizuální stránce desek také spolupracovalo manželské duo Antalovských, stálice v prostředí designu mainstreamové hudby. Následující obaly alb se napojily na směr ustáleného klíše fotografie Dády a její fotografie uprostřed houfu dětí.

obr. 64. Milan Knížák – Obřad hořící mysli

obr. 65. Dagmar Patrasová – Pasu, pasu písničky

obr. 66. The Ecstasy of Saint Theresa – Pigment

3 KONEC ZLATÉ ÉRY GRAMOFONOVÝCH DESEK

Náhradní hudební nosič za gramodesku se objevuje již v polovině 60. letech, kdy si nastupující mladá generace rock'n'rollu nahrávala své oblíbené zpěváky (Elvis Presley, Little Richard, Chuck Berry, Buddy Holly, Bill Haley) ze státem zakázaných zahraničních rozhlasových stanic, zejména rádia Luxembourg, a nebo z pořadu "Dvanáct na houpačce" uváděného Jiřím Černým, na kotoučový magnetofon (revoluční Teslu B4).⁴⁶ Následná reprodukce nahrávky nemohla být snažší, pouze kvalita záznamu se s navyšující kvantitou vytrácela. Byl to velice účinný prostředek k šíření kapitalistické hudby mezi socialistickou mládeží.

V osmdesátých letech vystřídaly pozici magnetofonových kotoučů kazety, které se u nás rozšířily především díky přívržencům undergroundu a potom punku.⁴⁷ Neměli jinou možnost, politickou mocí bylo pouhé jejich vystupování označeno za protistátní, tedy o vlastních gramodeskách si mohli nechat jen zdát.

Na počátku 90. let nastal zvrát, kdy se situace převrátila vzhůru nohama. Nejenže se kazety staly hudebním nosičem široké škály hudebních směrů (i pop music), ale hlavně byly gramofonové desky vytlačeny, s nástupem počítačů, na trh se deroucími kompaktními disky (CD).

3.1 CD

Proces vzniku CD funguje na stejném principu jako u jeho větší analogové kolegyně. Z počítače se laserovým paprskem přenesou datový záznam na skleněnou desku, která se následně pokoví vrstvičkou niklu. V galvanické lázni se původní záznam z pokoveného skla přenáší na plechovou matici. Z té se pak lisují z tekutého polykarbonátu "cédéčka". Pro lepší viditelnost stopy a čitelnost hudebním přehrávačem se pokrývá plastový kotouč

---

⁴⁶ Magnetofon je elektrický přístroj, který zachycuje informace na podlouhlý pás speciální magnetofonové pásky. První magnetofon byl představen již v roce 1899 dánským inženýrem Valdemarem Poulsenem.

Magnetofon. Wikipedia [online]. Last modified 30. 1. 2010 [cit. 2010-05-10]

Dostupné z: < <http://cs.wikipedia.org/wiki/Magnetofon>>.

⁴⁷ První kazeta, jak si ji dnes ještě pamatujeme, byla vynalezena firmou Philips roku 1964. Název Cassette vzešel z francouzštiny a znamená "malá skříňka". Přehrávaná strana zpravidla trvala 30 nebo 45min, ale i 60min.

Compact Cassette. Wikipedia [online]. Last modified 15. 5. 2010 [cit. 2010-05-10]

Dostupné z: < http://en.wikipedia.org/wiki/Compact_Cassette>.

ještě reflexivní vrstvou hliníku. Záznam je stejně jako u gramofonové desky zapisován v jedné dlouhé spirále (měřící okolo 6 km). Rozdíl je v tom, že data jsou zapsána pouze na spodní stranu disku, tedy jednostranně. Při přehrávání nahradil hlavici s jehlou laserový paprsek.

Kompaktní disk vyvinuly roku 1979 firmy Sony a Philips jako způsob věrného uchování a reprodukce hudby. Původně se na ně měl vejít zvukový záznam v délce 60 minut (délka analogového dlouhohrajícího „elpička“), ale firma Sony trvala na 74 minutách, aby se na jedno CD vešla celá Beethovenova Devátá symfonie. Dnes jsou CD nejčastěji osmdesátiminutová. (...) Historicky první album vyrobené ve formě kompaktního disku bylo The Visitors od skupiny ABBA, a to 17. srpna 1982.⁴⁸

3.2 LP vs. CD

Zatímco CD je průkopníkem digitálního zvuku (zapisovaného ve formě binárních soustav jedniček a nul), gramodeska prezentuje zvuk analogový (mechanický). Přívrženci vysoké kvality reprodukováného hudebního záznamu tzv. audiofilové, se stále častěji vracejí k analogovému digitálními procesy nezkrácenému zvuku. Praskání a šum, který přehrávání gramofonových desek provází, je přímo vyhledávaným efektem, který navozuje vřelejší a reálnější pocit z hudby oproti sterilní a do nejmenšího detailu vybroušené digitální hudbě. Poslech gramofonové desky je považován za rituál, při kterém se posluchač žánrově naladí už při pohledu na výtvarně zpracovaný obal (umělecké dílo), pak se deska položí na kotouč gramofonu a umístěním jehly na začátek drážky se spustí hudba.

Oproti tomu kompaktní disk nabízí větší flexibilitu pro poslech. Posluchač si snadno zvolí skladbu alba, kterou si přeje začít. Hudbu si může brát kamkoliv sebou díky přenosným cd přehrávačům. A samotná reprodukce nemůže být snazší, stačí k tomu počítač s cd vypalovací mechanikou.

---

⁴⁸ *Kompaktní disk*. Wikipedia [online]. Last modified 26. 4. 2010 [cit. 2010-05-11]

Dostupné z: < http://cs.wikipedia.org/wiki/Kompaktní_disk>.

3.2.1 Obaly

Jestliže pomínu super-kreativně vypracovaná nebo edičně vydaná LP či CD alba a budu se držet víceméně obecného standardu obalů zmíněných hudebních nosičů, dojdou k následujícímu srovnání.⁴⁹

První, čeho si člověk při pohledu na oba hudební nosiče všimne, je stejný tvar. Gramodesky jsou větší o rozměrech 30 cm (album) a 17 cm (singl), kompaktní disk měří 12 cm (existuje i menší osmicentimetrová varianta).

Zatímco obaly gramodesek svými rozměry působí jako hotová umělecká díla a časem se z některých staly sběratelské kousky, CD obaly jsou malé, zavřené ve většině případů do stejné průhledné plastové schránky, která kromě grafikou potištěného cd obsahuje i booklet, ilustracemi či fotografiemi ozdobenou brožurku s texty písní, informacemi o interpretovi a poděkováním. Existují však i levnější varianty obalů, které vypadají přesně jako zmenšené kartonové obaly gramodesek.

obr. 67. Supraphon singly čerpající z výstavy EXPO '58 v Bruselu

V polovině 50. let byly tisknuty první obaly tehdy ještě šelakových desek. Do jednobarevně sítotiskem potištěného papírového sáčku byl vyříznutý kruhový otvor pro etiketu, podle které se posluchač při výběru hudebního žánru orientoval. Šlo o čistě praktickou vypočítavost, jak ušetřit na tisku. Na stejném principu byly tištěny v 60. letech obaly singlů. Tehdy Supraphon své vlastní obaly jednostranně potiskl ilustracemi volně vychá-

⁴⁹ Možnost žasnout nad některými superkreativně zpracovanými obaly hudebních nosičů, především těch kulatých, nabízí stránka <http://www.hardformat.org/>

zejících z expozice úspěšné československé výstavy na mezinárodním festivalu EXPO '58 v Bruselu. V další časové dekádě byly tyto obaly vystřídány obaly bez výřezu, na kterých jméno interpreta a skladeb bylo natištěno knihtiskem.

První dlouhotrvající desky u nás začínají vycházet až v roce 1968, tištěny byly barevným ofsetem. Docílením zářivějšího vzhledu desky se dosáhlo laminováním, kdy se na již potištěný obal nanasla tenká lesklá průhledná vrstva laminátu. U nás se začalo laminovat v druhé polovině 70. let. Od té doby se tiskový proces příliš razantně neproměnil.

Jelikož jsou cédéčka o hodně mladší, jejich obaly tak bohatou historií neprošly, začaly se tisknout rovnou ofsetem. Od doby svého vzniku však obal CD prošel určitým vývojem. V polovině 90. let téměř bez výjimky převládalo bezbarvé plastové pouzdro uvnitř doplněné černým plastovým držákem na sítotiskem potištěný disk. Booklet byl co nejobyčejnější, podobal se v polovině přeložené brožure. Postupem času se materiály a grafiky vyvíjí, objevují se barevné nebo průhledné držáky, z bookletů se stávají složité skládačky a designér využívá veškeré možné volné místo. V posledních letech se začínají s určitou dávkou invence objevovat obaly, skládačky z tuhého papíru, které se rozloží podobně jako leporelo. Tímto se album zbavuje sterilního plastového pouzdra a získává nový příjemnější charakter.

3.2.2 Nosiče

Pokud se dostaneme k samotným deskám a diskům, není vždy pravidlem, že gramofonové desky musí mít barvu černou. Již na začátku 70. let se u nás lisovaly barevné vinylové desky. Měly buď jedno, dvou nebo tři barevný vzhled a nebo se smícháním různobarevných vinylových hmot dosahovalo duhového efektu. V této oblasti se nepopíratelně nabízí slušný prostor pro spontánní kreativitu. Dalším vizuálně zajímavým úkazem byly obrázkové desky s obličejí interpretů, kapel nebo čehokoliv jiného. Základem takové gramodesky byla vinylová hmota, na kterou se po stranách přiložil obrázek, který se pak ještě zakryl průhlednou fólií o dostatečné tloušťce, aby by schopna nést zvukový záznam. Raritou v 60. letech byly tzv. "fonopohlednice". Byly to jednostranné obrázkové desky ve tvaru pohlednic. Jedna strana obsahovala fotografii plus zvukový záznam z navštíveného místa a druhá strana jako obyčejné pohledy nabízela prostor pro vepsání adresy a pozdravu od odesilatele. Jednostranně hrající desku zdobí i v české společnosti GZ Digital Media, kde na nehrající stranu vygravírují dodanou grafiku. Před pár lety přišla firma s novinkou,

deskou v atypickém tvaru. Nabízí vyřezání jakéhokoliv tvaru (tedy na úkor velikosti záznamového pole) do gramofonové desky.

Po tomto výčtu kompaktní disky opět trochu pokulhávají, potiskují se strojovým sítotiskem a nebo pokrývají nálepkou. Více možností se nenabízí. Výhodou, kterou však gramodesky nabídnout nemohou, je možnost potisknout si vlastní CD přímo doma. Většina dnešních průměrných domácích tiskáren totiž tuto možnost nabízí, tím se otevírá nový prostor pro interprety, kteří fungují přes Myspace nebo Bandzone a jsou sami sobě producenty.

CD také vyhrává na poli technickém, je odolnější vůči nečistotám, prachu i proti lámavosti. Taky lépe snáší teplotní rozdíly, kdy při vyšších teplotách nebo slunečním záření se gramodeska začíná prohýbat a deformuje se. Zvukový záznam však vydrží déle na desce, cédečko má přehrávač problém číst již po pěti letech.

3.3 Gramofonové obaly

Na začátku 90. let, kdy došlo k porážce a následnému vytlačení gramofonových desek z trhu, to vypadalo, že těmto hudebním nosičům nadobro odzvonilo. Nastala éra počítačů a začalo se zapomínat, co to vůbec “analogový zvuk” znamená. Na hudební scénu se vyšplhaly hip hop, taneční hudba (se svými deriváty techne, housem a ambientem), hned v závěsu za nimi world music s elektronickým jazzem. *Taneční hudba vytvořila dýdžejskou kulturu, která určitý čas vítězně nacházela cestu k pocitům nové “generace extáze” tím, že jí nabízela již dříve vytvořený produkt v sympaticky jásavém balení.*⁵⁰ Byli to právě “DJ’s”, kteří oprášili gramofonové desky, z kterých následně na svých mixážních pultech skládali hudbu. U nás znovu vyzdvihly vinyly především nově vznikající hiphopová uskupení, která vedle “cédeček” vydávaly i vinyly pro DJe. Nad vodou černý kotouč držely metalové a punkové kapely. A čeští DJové přišli ke slovu až ve 21. století.

3.3.1 Hip hop

V českém měřítku se obecně styl obalů gramofonových desek příliš neliší od zahraničních kolegu. Platí jednoduché pravidlo: Hip hop = grafitti.

---

⁵⁰ *Big bit – Směry.* Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-05-13].

Dostupné z: < <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/codal/codal.php> >.

Průkopníkem českého hip hopu bylo seskupení “Manželé” s protagonisty Lesíkem Hajdovským a Mirkem Gärtnerem, kteří začali tvořit už v polovině 80. let na vypůjčené přístroje u sebe v bytových komplexech na Jižním Městě.⁵¹ Svou tvorbou ovlivnili hiphoperskou formaci nové generace PSH (Peneři strýčka Homeboye), na jejichž výtvarné stránce desek se podepsal člen seskupení a ilustrátor Vladimír 518, jehož zkušenosti z graffiti a streetartem jsou stavebním prvkem jeho výtvarného projevu. Při tvorbě desky “Repertoár” (2001) mu byl hlavním médiem sprej, kterým přestříkal papírové šablony. Mediálně známější však na svých počátcích byla skupina Chaozz, ta se na svých 12” deskách vrátila zpět ke druhu obalů s kruhovým výřezem pro etiketu. Posunuli tak tento typ obalu typický ve své době jen pro singly na úroveň “elpéček”. Na takto dřravý čistě bílý obal jen nalepili černou či žlutou nálepkou s popisem. Oproti tomu design alb “My 3” (2002) dua Indy & Wich připomíná svou surovostí tvorbu ikony grafického designu Davida Carsona.

3.3.2 Heavy Metal / Punk

Heavy metalové a punkové kapely jako jediné zůstaly věrné vinylovým deskám, které přidrželi nad vodou. Tématicky se obaly téměř nemění, až na to, že rozšířením počítačů mohl a dělal grafiku skoro každý.

3.3.3 DJ's

Čeští DJové vydávají vlastní vinyly až v posledních letech tohoto desetiletí. Mezi v současnosti nejvíce skloňovaná jména tohoto žánru patří Michael Burian, DJ Ladida, Lucca, Roman Rai. Styl jejich desek se dosti unifikuje, vyznačuje se sci-fi bezserifovou typografií, hojnými výstupy z 3D programů, vektorovou ilustrací, minimalismem, sterilitou. Často se taky můžeme setkat s obaly, jehož hlavním motivem je etiketa, která podobně jako u desek kapely Chaozz vykukuje kruhovou výsečí čistého bílého nebo černého kartónu.

---

⁵¹ srov. *Nejstarší česká rapová kapela Manželé pokřtí dvě desky. Samozřejmě na Jižáku*. IDNES – Kultura [online]. [cit. 2010-05-14].

Dostupné z: < http://kultura.idnes.cz/nejstarsi-ceska-rapova-kapela-manzele-pokrti-dve-desky-samozrejme-na-jizaku-17y-hudba.asp?c=A090915_121953_hudba_ob>.

4 SOUČASNOST

4.1 Mp3

Kompaktní disky nakonec potkal stejný osud jako gramodesky. V době, kdy se disky prodávaly na trh společně s rozšířením počítačů, začaly se hudební skladby zapisovat ve zvukovém formátu “wav” (Waveform audio format), který vyvinuly firmy IBM a Microsoft pro ukládání zvuku do počítače. Příchod internetu (komercializace roku 1994) dal poté vzniknout novému zvukové formátu “mp3”, který se díky svým vlastnostem stal velice populárním nástrojem k šíření hudby po tomto celosvětovém systému navzájem propojených počítačových sítí. Odtud byl jen krůček k vynálezu malých chytrých krabiček (mp3 přehrávačů), do kterých se přes kabel propojených s počítačem nahrály desítky, pak stovky a dnes tisíce hudebních skladeb, které má uživatel možnost opakovaně nahrávat, třídit a mazat. Tyto novodobé hudební nosiče a přehrávače v jednom se začaly u nás objevovat na samém počátku tohoto století a předznamenaly postupný útlum kompaktních disků v hudebním průmyslu. Nejdříve to byly jednoduché přehrávače s malým led diodovým displejem a prostorem pro pár desítek skladeb. Od té doby se tyto přístroje vyvinuly v multifunkční zařízení, pro která je přehrávání hudby pouze jednou službou z celkové výbavy dovedností. Tím se celkový poslech hudby dostává na srovnatelně stejnou úroveň s telefonováním či fotografováním obrázků.

Cédéčka, sice méně než předtím, ale stále vycházejí. Velice častým řešením hudebníků se stala varianta, kdy současně nebo i ještě před vydáním svého kompaktního disku umístí hudbu ke stažení na internet. Ti mainstreamoví za peníze (hudební servery i-legalne.cz nebo t-music.cz), ti alternativní nabízejí stažení zadarmo ze svých vlastních webových stránek. S další možnou variantou přišlo pražské electropopové trio Sporto, které svůj debut vydalo pouze a rovnou na flashovém mp3 přehrávači společně se sluchátky a dokonce s baterkou, zabaleném v krabici, jejímiž autory jsou výtvarníci Olga Benšová a Radek Sidun.⁵²

Pro průměrně počítačově zkušeného spotřebitele hudby bez příslušného kapitálu potřebného ke koupi hudebního nosiče (nebo se mu utrácet nechce), se objevuje ještě jedna cesta,

---

⁵² srov. *CD končí, nastupuje USB. Průkopníky jsou Sporto*. IDNES – Kultura [online]. [cit. 2010-05-14].

Dostupné z: <http://kultura.idnes.cz/filter.asp?c=A071219_121106_filter_vk>.

jak alba své oblíbené kapely či zpěvačky získat a to ilegálním stažením hudby z internetu. Tento nekonečný vesmír informací nabízí prostřednictvím pár kliků myší neomezenou studnici nejen hudební zábavy.⁶⁸⁾ Tak přibývá stále více uživatelů, kteří na svých mp3 přehrávačích poslouchají na černo získanou hudbu. Neexistuje snad jediné razantní omezení.

“Album”, jako obecný pojem, ztrácí svou podstatu, protože každý si je dnes schopen na svém počítači namixovat vlastní kompilaci hitů, které ho baví. Spousta posluchačů je ztraceno v množství dnešní nejrůznorodější digitální hudby, do které éra computerů přinesla stejnou demokratičnost jako tříakordová punková kytara - muziku může dělat opravdu každý.⁵³ Z celého žánru se stává jednoduché spotřební zboží, které když omrzí, tak se vymění za nové.

Hudba ztrácí určitý charakter, jde pouze o jakousi změt jedniček a nul, kterou uživatel ani nemusí mít zapsanou na disku svého počítače, pro poslech mu vystačí internet. Proto v několika posledních letech roste opět zájem o analogový zvuk a s ním především spojenou gramofonovou desku. V dnešním chaotickém světě gramodeska představuje něco hmatatelného, co má tvar a hudba na ní obsažená je skutečná a stálá. Samotné obaly se posouvají v tvořivosti dál. Aby přinutily váhajícího zákazníka, kterému hudba daného interpreta leží stažená v počítači, si desku koupit, musí přijít s neotřelým nápadem. Jsou to kreativně pojmuté skládačkové obaly, přiložené plakáty, potištěná trička, sprejerské šablony či flash disk se skladbami přímo v digitální podobě.

4.2 Současné gramofonové obaly

V krvavě zbarveném černobílém standartu obalů heavy metalových a punkových kapel vyčnívá pár desek alternativních rockových či elektropopových interpretů. Prvním by byl určitě power folkový Jindra Holubec s deskou “Valerij Dubjanin” (2009), kterou zdobí “vysmátá” barevná ilustrace. Současně s gramodeskou obsahoval obal i CD. Stejnou taktiku použili Banana Split a jeho Moralisté “Úvodem fakta” (2009), kteří stylizují bysty československých a českých prezidentů do role „cowboyů“ v ostře červené barevnosti na světle modré textuře. Šablonu do svého alba “More” (2009), pro rozšíření svého znaku,

⁵³ srov. *Big bit – Směry*. Česká televize [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-05-14].

Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/codal/codal.php>>.

vložilo tříčlenné elektropopové seskupení Sporto. Na bílém lesklém obalu, stejně jako na etiketě bílého vinylu, je černý vektorový znak inspirovaný tvarem počítačového čipu. Expresivně podaná malba lebky Martina Vransy zdobí album "Mantras" (2009) black metalové kapely Master's Hammer Františka Štorma, kterého typografie byla pro album použita. Pěknou tvarověbarevnou hrou bylo pokryto album "Hastrmans, Tatrmans & Bubáks" (2010) od elektrického tria Midi lidi.

Nevyvratitelným důkazem návratu gramodesek na hudební výsluní, je fakt, že i mainstreamové rockové stálice začínají svá alba zaznamenávat do černých drážek. Jsou to kapely: pardubická kapela Vypsaná Fixa se svým "Klenotem" (2009), pop rocková kapela Kabát, která po více než šestnácti letech vydala rovnou dvojalbum "Po čertech velké koncert" (2009), a post punková kapela Tři sestry se svým necelý měsíc starým přírůstkem "Lázněčky" (2010).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 ZPRACOVÁNÍ DESIGNU ŠESTI ALB GRAMOFONOVÝCH DESEK

Cílem mé praktické bakalářské práce bylo vytvořit šest reedičních obalů gramofonových desek volitelného hudebního žánru a interpreta. Vybral jsem si alba, jejichž vizuální podoba, dle mého mínění, nedosahuje kvality obsaženého hudebního záznamu (Marta Kubišová, Miki Volek, Máma Bubo) a alba, jejichž hudba je mi nesympatická (PPU, Zikkurat). Při opakovaném poslechu posledně zmíněných kapel, jsem však v jejich hudbě objevil zajímavé momenty, které mě začaly inspirovat.

5.1 Marta Kubišová – Songy a balady

Jako první album jsem si vybral Songy a balady od Marty Kubišové. Její hudba mě oslovila, proto jsem se rozhodl albu navrhnout lépe odpovídající vzhled. Při grafickém znázornění obalu jsem vycházel z vyzařující krásy zpěvačky, především z jejich očí, které jsou bránou do její křehké a pošramocené duše. Obličej jsem postupně pokryl různými grafickými elementy, které se objevují v její hudbě. Tento černobílý strukturovaný obal při prvním pohledu působí nenápadně, ale po bližším prozkoumání si posluchač povšimne výrazného oka a rtů známé zpěvačky.

5.2 Miki Volek

Důvodem pro vytvoření designu obalu Mikiho Volka byla absence vydaného alba, které by nekorunovaného krále českého rock'n'rollu připomínalo. Hlavním záměrem ilustrativního ztvárnění bylo dosáhnout atmosféry výbušného projevu zpěváka, který se svým osobitým chováním na pódiu vyznačoval. V kontrastu s červeným pozadím s nerovnoměrnými hranami obličej zpěváka i jeho charakteristická blondatá barva vlasů vede k upoutání pozornosti posluchače.

5.3 Máma Bubo – Planeta Haj

Kapela Máma Bubo je považována za průkopníka českého elektronického hudebního žánru. Jejich temná existencionalní hudba mě inspirovala k vytvoření obalu, na němž se během devíti sekvenčních polí nepřátelský parazit rozlézá po nepojmenované planetě. V posledním fázi již tuto planetu celou pohltní.

5.4 The Plastic People of The Universe – Muž bez uší

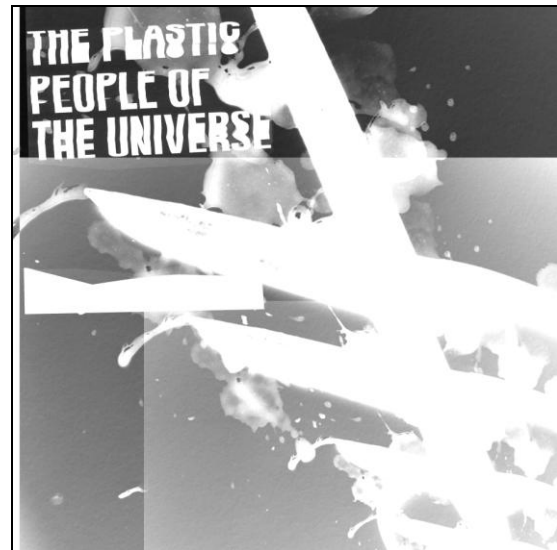
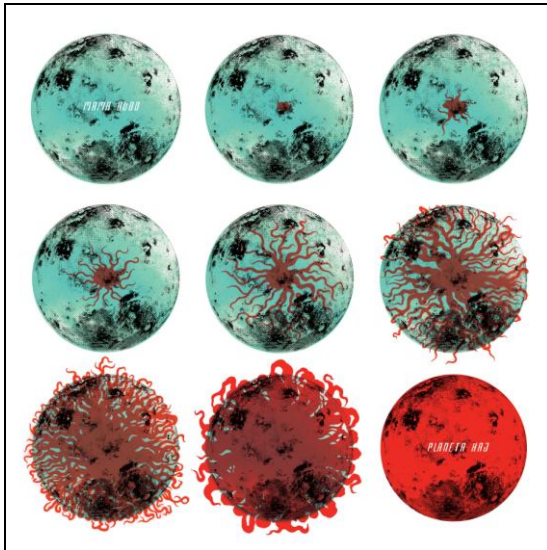
K výběru PPU, kteří se pyšní nálepkou „ikona českého undergroundu“, mě dotlačila nejen v úvodu zmíněná nesympatie k danému hudebnímu žánru, ale především zvědavost. Chtěl jsem vytvořit obal, který svou syrovostí a silným černobílým kontrastem vystřídá lpění na pravidlech a estetice, tak jako se projevuje hudba na albu Muž bez uší. Bezpatkovou typografií jsem podrobil xeroxovému experimentu a fotografii nůžek photoshopovým efektům.

5.5 Zikkurat – 1979-82

Alternativní kapela Zikkurat bývá svým hudebním projevem často označována za punkovou, ačkoliv její styl se spíše blíží britské post punkové kapele „Joy Division“, z jejichž stylu obalů jsem také čerpal inspiraci. Navrhl jsem geometrické těleso, jehož základ tvoří krychle, z jejichž stran vystupují do prostoru zjednodušené dvoupatrové zikkuraty.

5.6 další varianta

Přepřepování designu jednoho (nebo více) z pěti zvolených alb (barevně, tvarově, druhem média).

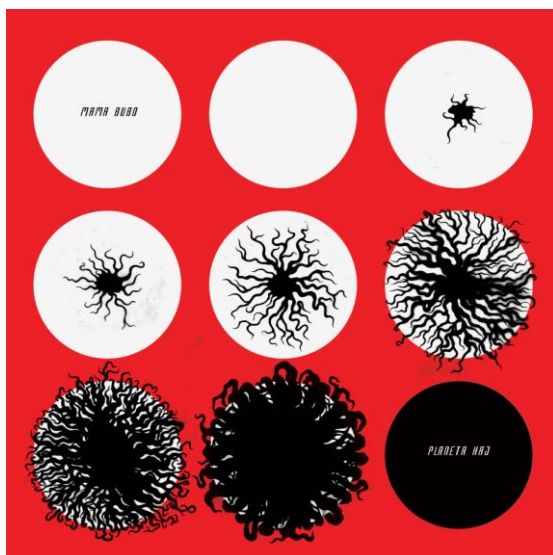
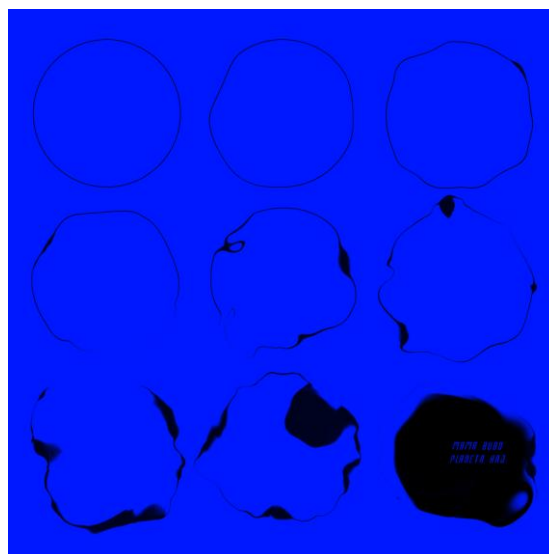
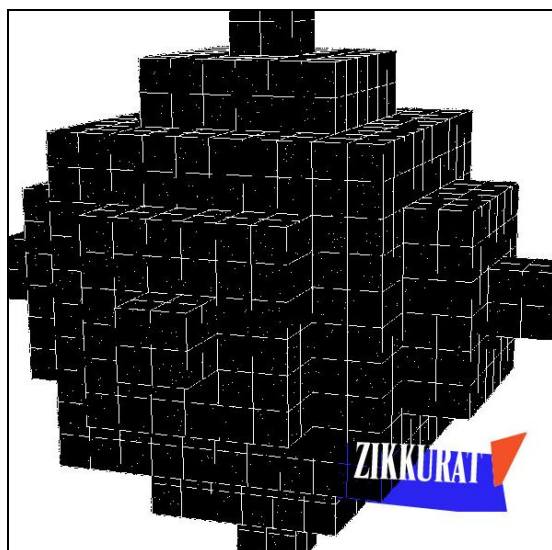

obr. 68. Marta Kubišová – Songy a balady

obr. 69. Miki Volek

obr. 70. Mára Bubo – Planeta Haj

obr. 71. The Plastic People of the Universe – Muž bez uší

obr. 72. Zikkurat – 1979-82

obr. 73. Máma Bubo – Planeta Haj

obr. 74. Máma Bubo – Planeta Haj

obr. 75. The Plastic People of the Universe – Muž bez uší

ZÁVĚR

Gramofonová deska v povědomí současné veřejnosti představuje historický artefakt, který upomíná na dobu, kdy ještě vládla hudebnímu průmyslu. Tehdy byla ve světě deska hlavním hudebním nosičem a vydat si vlastní album nebyl žádný problém. Kdo natočil desku, měl potenciál stát se známým hudebníkem a za svůj úspěch sklízel ovoce.

V tehdejším Československu byla situace jiná. Politickou mocí ovládané gramofirmy, chrtily desky zpěváků spotřebního popu a interpretů šedé zóny. Protagonisté ostatních hudebních žánrů byly pod drobnohledem cenzorských institucí a nebylo vůbec snadné gramodesku vydat. Pokud se jim ale příležitost naskytla, celý produkt procházel pod rukama úředníků, kteří vyhledávali jakékoliv náznaky k protistátnímu uvažování. Výtvarníci obalů měli v tomto případě snad ještě těžší práci, než samotní hudebníci. Jejich autorská ztvárnění obalů byla rozebírána na části a opět výtvarníkovi vracena, dokud nebylo dílo dostatečně cenzurou obroušené. Tento zásah do umělcova díla formoval celou éru čs. gramofonových obalů. I přesto všechno paradoxně vycházely vizuálně kvalitně zpracované desky, které snesly srovnání s mezinárodní konkurencí.

V současnosti, ač se mnohým z nás nezdá, získávají gramodesky na síle a jejich znovu objevená popularita začíná nabírat otáček. V době, kdy je spousta lidí odchováno na albech kompaktních disků, může být vinyl příjemnou změnou v dnešním digitálním světě, v němž je vše nestálé a reálné věci ztrácejí svou hmatatelnost.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] LOCHMAN, Adolf. *Gramofonová deska*. Praha: Práce, 1955
- [2] OPEKAR, Aleš, VLČEK, Josef. *Excentrici v přízemí*. Odpovědná redaktorka Eva Košnářová. 1.vyd. Praha: Panton, vydavatelství Českého hudebního fondu, 1989
- [3] PRIMUS, Zdenek. *The Pope Smoked Dope*. KANT – Karel Kerlický: 2005, ISBN: 80-86217-88-4
- [4] SUCHÝ, Jiří, KŘÍSTEK, Václav, TYC Zdeněk. *Bigbít (TV seriál)*. 1998
- [5] *Big bít* [online]. © Česká televize 1996–2010 [cit. 2010-04-28].
Dostupné z: <<http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/index.php>>.
- [6] *Jedinak* [online]. © jedinak.cz
Dostupný z: <<http://www.jedinak.cz/stranky/txthaloun.html>>.
- [7] *Olympic.Bestia* [online].
Dostupné z: <<http://www.bestia.cz/olympic/cs/historie/1963-70.html>>.
- [8] *Black point music*. [online]. Copyright © 2005-2007 Intimate Arts.
Dostupné z: <<http://www.blackpointmusic.cz/shop/>>.
- [2] *Ostbeat*. [online]. 2. 5. 2010
Dostupné z: <<http://www.ostbeat.de/Matadors/>>.
- [3] *Hudební skupiny*. [online]. Copyright (C) 2002 - 2010 osobnosti.cz
Dostupné z: <<http://www.hudebniskupiny.cz/>>.
- [4] *Funky Czech In*. [online].
Dostupné z: <<http://blog.loukash.com/>>.
- [5] *Starcastic*. [online]. Copyright © 2004-2006 Starcastic.
Dostupné z: <<http://www.starcastic.cz/obchod/index.php>>.
- [6] *Czech sixties*. Myspace [online]. ©2003-2010 MySpace.com.
Dostupné z: <<http://www.myspace.com/czechsixties>>.
- [7] *LPCD*. [online]. Copyright © 2010 LPCD.de.
Dostupné z: <<http://www.lpcd.de/>>.
- [8] *Eurocovers*. Blogger [online].
Dostupné z: <<http://eurocovers.blogspot.com/>>.

- [9] *Discogs* [online]. Discogs™ website Copyright © 2010 Discogs.
Dostupné z: <<http://www.discogs.com/>>.
- [10] *Panelový nádech bzučících odrud* [online].
Dostupné z: <<http://pnbo.blog.cz/0711/kazetova-distribuce-80-let>>.
- [11] *GZ Digital Media* [online]. © GZ Digital Media, a. s.
Dostupné z: <<http://www.gzdm.cz/vinyl-2/>>.
- [12] *CDs Discografie* [online]. © 2000-2010 by Aleš Kyrál
Dostupné z: <<http://www.discocds.info/FTP.php?Jazyk=cz>>.
- [13] *Diskografie a covers. zateckecountry.cz* [online]. © frankie's pages 1999-2010.
Dostupné z: <<http://www.zateckecountry.cz/mp3/diskografie/>>.
- [14] *Vinyl Disk Musick.* [online]. Srpuls.CZ | Vdmusick © Λ-Ω Magick Disk Musick
Dostupné z: <<http://www.srpuls.cz/vdmusick/>>.
- [15] *Wanderer records* [online].
Dostupné z: <<http://www.wanderer-records.com/label/panton.shtml>>.
- [16] *Wikipedie, otevřená encyklopedie* [online].
Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>.
- [17] *Eastalgia* [online]. © 2004-2010 Eastalgia
Dostupné z: <<http://www.eastalgia.com/>>.
- [18] *Český hudební slovník* [online].
Dostupné z: <<http://www.ceskyhudebnislovník.cz/>>.
- [19] *Revolver revue.* [online].
Dostupné z: <<http://www.revolverrevue.cz>>.
- [20] *Encyklopedie čs. alternativní scény do roku 1993.* Troomar Morus [online].
Dostupné z: <<http://www.projektpunk.cz/index/index.php>>.
- [21] *Popmuseum* [online]. © PopMuseum 2005
Dostupné z: <<http://www.popmuseum.cz/>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

SP	Single play
EP	Extended play
PPU	The Plastic People of the Universe
Čs.	Československo, československý
CD	Compact disk

SEZNAM OBRÁZKŮ

<i>obr. 1. Olympic – The Olympic Big Beat Band</i>	17
<i>obr. 2. Olympic – Pták Rosomák</i>	17
<i>obr. 3. Olympic – Želva</i>	17
<i>obr. 4. The Matadors – The Matadors</i>	18
<i>obr. 5. The Matadors (EP)</i>	18
<i>obr. 6. Druhý Československý beat festival</i>	18
<i>obr. 7. Olympic – Olympic 4</i>	21
<i>obr. 8. George & Beathovens (SP)</i>	21
<i>obr. 9. Petr Novák a George & Beathovens – Kolotoč svět“</i>	21
<i>obr. 10. ETC... – Stříhali do hola malého chlapečka</i>	23
<i>obr. 11. ETC... – Nechte zpívat Mišíka</i>	23
<i>obr. 12. Michal Prokop a Framus 5 – Kolej „Yesterday“</i>	23
<i>obr. 13. The Blue Effect – Meditace</i>	25
<i>obr. 14. The Blue Effect – Svět hledačů</i>	25
<i>obr. 15. C&K Vocal – Causa Krysař</i>	25
<i>obr. 16. Ota Petřina – SuperRobot</i>	26
<i>obr. 17. Progres 2 – Dialog s vesmírem</i>	26
<i>obr. 18. Pavol Hammel a Marian Varga – Causa Krysař</i>	26
<i>obr. 19. Katapult – Katapult</i>	27
<i>obr. 20. Katapult – 2006</i>	27
<i>obr. 21. Citron – Tropic of cancer</i>	27
<i>obr. 22. KTO (SP)</i>	28
<i>obr. 23. Greenhorns – Písň amerického Západu</i>	28
<i>obr. 24. Plavci – Sláva</i>	28
<i>obr. 25. Fešáci – Ostrov fešáků</i>	29
<i>obr. 26. Jiří Brabec & Country Beat play 12 Golden Country Hits</i>	29
<i>obr. 27. Spirituál Kvintet – Spirituály a balady</i>	29
<i>obr. 28. Karel Kryl – Bratříčku, zavírej vrátka</i>	30
<i>obr. 29. Karel Plíhal</i>	30
<i>obr. 30. Žalman a spol.</i>	30
<i>obr. 31. Hana a Petr Ulrychovi – 13HP</i>	31
<i>obr. 32. Hana a Petr Ulrychovi – Příběh</i>	31

<i>obr. 33. Hana a Petr Ulrychovi – Tichý hlas</i>	31
<i>obr. 34. Ivan Hlas & Nahlas</i>	32
<i>obr. 35. Zuzana Michnová & Marsyas – V přítmi</i>	32
<i>obr. 36. Bittová & Fajt</i>	32
<i>obr. 37. Karel Gott – Hudba není zlá</i>	33
<i>obr. 38. Karel Gott – Kontrasty</i>	33
<i>obr. 39. Helena Vondráčková – Sólo pro tvé oči</i>	33
<i>obr. 40. Golden Kids – Micro Magic Cirkus</i>	35
<i>obr. 41. Václav Neckář & Bacily – Atlantida '99</i>	35
<i>obr. 42. Josef Laufer – Důvěrně známý</i>	35
<i>obr. 43. Jazzrocková dílna</i>	37
<i>obr. 44. Martin Kratochvíl & JazzQ – Zvěsti</i>	37
<i>obr. 45. Martin Kratochvíl & JazzQ – Hvězdoň / Asteroid</i>	37
<i>obr. 46. Flamenco – Kuře v hodinkách</i>	37
<i>obr. 47. Josef Kainar – Obelisk</i>	37
<i>obr. 48. Jana Koubková & Yandim band – Panta Rhei</i>	37
<i>obr. 49. Zikkurat – 1979-82</i>	39
<i>obr. 50. Extempore – Velkoměsto</i>	39
<i>obr. 51. Půlnoc</i>	39
<i>obr. 52. Abraxas – Box</i>	42
<i>obr. 53. Jasná Páka</i>	42
<i>obr. 54. Garáž – The Best of Garáž</i>	42
<i>obr. 55. Babalet (SP)</i>	44
<i>obr. 56. Oceán – Dávná zem</i>	44
<i>obr. 57. Dr. Max – Vaše tělo (uletělo)</i>	44
<i>obr. 58. Visací zámek</i>	46
<i>obr. 59. Tři sestry – Švédská trojka</i>	46
<i>obr. 60. Orlík – Demise</i>	46
<i>obr. 61. Arakain – Thrash the trash</i>	48
<i>obr. 62. Törr – Institut klinické smrti</i>	48
<i>obr. 63. Root (SP)</i>	48
<i>obr. 64. Milan Knížák – Obřad hořící mysli</i>	49
<i>obr. 65. Dagmar Patrasová – Pasu, pasu písničky</i>	49

<i>obr. 66. The Ecstasy of Saint Theresa – Pigment .....</i>	<i>49</i>
<i>obr. 67. Supraphon singly čerpající z výstavy EXPO '58 v Bruselu .....</i>	<i>52</i>
<i>obr. 68. Marta Kubišová – Songy a balady .....</i>	<i>62</i>
<i>obr. 69. Miki Volek .....</i>	<i>62</i>
<i>obr. 70. Máma Bubo – Planeta Haj .....</i>	<i>62</i>
<i>obr. 71. The Plastic People of the Universe – Muž bez uší .....</i>	<i>62</i>
<i>obr. 72. Zikkurat – 1979-82 .....</i>	<i>63</i>
<i>obr. 73. Máma Bubo – Planeta Haj .....</i>	<i>63</i>
<i>obr. 74. Máma Bubo – Planeta Haj .....</i>	<i>63</i>
<i>obr. 75. The Plastic People of the Universe – Muž bez uší .....</i>	<i>63</i>

